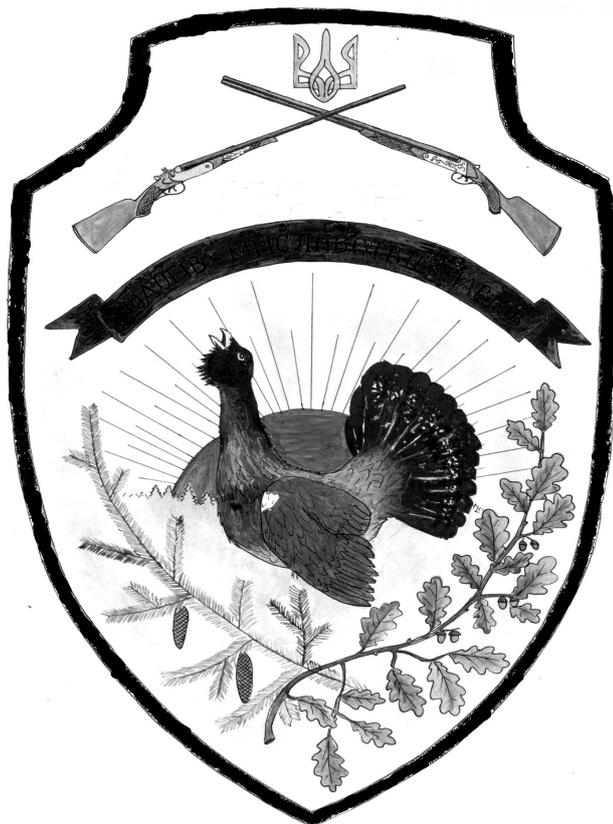

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Навчально-науковий інститут лісового
і садово-паркового господарства

Кафедра біології лісу
та мисливствознавства

ТЕХНІКА ЄГЕРСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Курс лекцій, методичні вказівки та контрольні завдання для студентів заочної форми навчання вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації ОКР „Магістр” за спеціальністю 8.09010301 – «Лісове господарство»

Київ – 2012

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**Навчально-науковий інститут лісового
і садово-паркового господарства**

**Кафедра біології лісу
та мисливствознавства**

В.М. Тищенко

В.Н. Большаков

ТЕХНІКА ЄГЕРСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

**Курс лекцій, методичні вказівки та контрольні завдання
для студентів заочної форми навчання
вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації ОКР
„Магістр” за спеціальністю 8.09010301 – «Лісове господарство»**

Київ – 2012

УДК: 639.1.057.3

Рекомендовано вченою радою ННІ лісового і садово-паркового господарства (протокол № 5 від 28 листопада 2012 року).

Рецензенти: **Гузій Анатолій Ількович**, завідувач кафедри лісових ресурсів Житомирського національного агроекологічного університету, доктор сільськогосподарських наук, професор, м. Житомир.
Гойчук Анатолій Федорович, завідувач кафедри біології лісу та мисливствознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор сільськогосподарських наук, професор, м. Київ.

ТЕХНІКА ЄГЕРСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Курс лекцій, методичні вказівки та контрольні завдання для студентів заочної форми навчання вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації ОКР „Магістр” за спеціальністю 8.09010301 – «Лісове господарство»

Укладачі:

Тищенко Володимир Миколайович, кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології лісу та мисливствознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ;

Большаков Вадим Натанович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ.

Тищенко В.М., Большаков В.Н. Техніка єгерської безпеки. Курс лекцій, методичні вказівки та контрольні завдання для студентів заочної форми навчання вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації ОКР „Магістр” за спеціальністю 8.09010301 – «Лісове господарство» / навчальне видання. – Київ: «ЦП “КОМПРИНТ”», 2012. – 63 с.

Наведено робочу програму та методичні поради (вказівки та контрольні завдання) до вивчення курсу ”Техніка єгерської безпеки” для студентів заочної форми навчання вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації ОКР „Магістр” за спеціальністю 8.09010301 – «Лісове господарство».

© Тищенко В.М., Большаков В.Н., 2012

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

“Техніка егерської безпеки” є однією з основних дисциплін мисливськогосподарського профілю, вивчення якої є закономірним етапом у формуванні комплексного розуміння механізму функціонування мисливськогосподарської галузі, егерських служб державних лісомисливських та мисливськогосподарських підприємств. Спеціаліст лісового і мисливського господарства повинен розуміти необхідність і важливість чіткого виконання правил техніки безпеки при проведенні мисливськогосподарських заходів, організації полювань, охороні мисливських угідь та перебуванні у природному середовищі, враховувати можливий вплив небезпечних факторів під час виконання службових обов'язків.

Метою вивчення дисципліни є професійна підготовка магістрів зі спеціальності «Лісове господарство» у галузі мисливствознавства як основи збереження та раціонального використання тваринного світу лісів.

Головними завданнями “Техніки егерської безпеки” є ознайомлення студентів з: правилами техніки безпеки при проведенні різних видів індивідуальних та колективних полювань; особливостями полювання в залежності від ландшафту та типу угідь; правилами безпеки при полюванні в лісовій місцевості, на воді, в горах; правилами безпеки при зберіганні та догляді за вогнепальною зброєю; правилами поведження зі зброєю, на полюванні; технікою безпеки при поводженні з мисливськими тваринами.

В результаті засвоєння матеріалу за програмою дисципліни студент повинен знати: правила техніки безпеки при проведенні рейдів з охорони мисливських угідь; законодавчі основи проведення рейдів та затримання порушників полювання; порядок перевірки документів на право полювання, огляду знарядь полювання, добутої продукції, вилучення незаконних знарядь добування тварин, обладнання і предметів, що були знаряддям порушень.

Конкретні задачі дисципліни полягають у оволодінні студентами практичних навичок з: основ самозахисту при затриманні порушників полювання; використання зброї та спеціальних засобів з метою запобігання чи припинення порушень правил полювання; правил виживання та поведження в екстремальних природних ситуаціях; орієнтування на місцевості; облаштування мисливського бівачу; екіпіровки та спорядження егеря.

На вивчення дисципліни відводиться 3 кредита. При розробленні цієї програми було враховано освітньо-професійну програму підготовки фахівців лісового господарства денної форми навчання, згідно з якою на вивчення “Техніки егерської безпеки” виділяється 108 годин, 30 з яких – теоретичні заняття. При необхідності програма може бути адаптованою до інших обсягів навчально-педагогічного навантаження. Контроль знань та умінь з дисципліни проводиться у формі виконання практичних робіт і складання екзамену.

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Методичні вказівки з дисципліни «Техніка єгерської безпеки» складені на основі типової навчальної програми відповідно до нової редакції Закону України «Про мисливське господарство та полювання», нових нормативних актів Держагенства лісових ресурсів України та навчальних планів для вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації ОКР «Магістр» за спеціальністю 8.09010301 – «Лісове господарство».

На вивчення курсу «Техніки єгерської безпеки» відводиться 108 годин (3 кредита), з яких 12 годин лекцій та 10 годин практичних занять – у період сесії (табл. 1), а решта годин – на самостійну позааудиторну навчальну роботу та атестацію.

Таблиця 1

Розподіл навчальних годин на лекції та практичні заняття

№ п/п	Назва теми	Лекції, год.	Практичні заняття, год.
1.	I модуль Предмет і метод курсу "Техніка єгерської безпеки". Правила зберігання, поводження та догляду за вогнепальною зброєю. Правила техніки безпеки при проведенні різних видів індивідуальних та колективних полювань.	4	2
2.	Правила техніки безпеки при проведенні рейдів з охорони мисливських угідь. Законодавчі основи проведення рейдів та затримання порушників полювання.	2	2
3.	Основи самозахисту при затриманні порушників полювання. Використання зброї та спеціальних засобів з метою запобігання чи припинення порушень правил полювання	2	2
4.	II модуль Надання першої медичної допомоги при нещасних випадках на полюванні Правила виживання та поводження в екстремальних ситуаціях	2	2
	Зоонозні захворювання та їх профілактика у мисливських господарствах	2	2
	Всього	12	10

У період лабораторно-екзаменаційної сесії на V курсі викладач проводить настановчу лекцію, на якій викладає особливості навчального процесу, мету і завдання дисципліни, дає методичні рекомендації з самостійного вивчення окремих тем курсу, пояснює порядок рейтингового оцінювання знань.

У міжсесійний період студент самостійно опрацьовує матеріал відповідно до програми та контрольних питань. У разі виникнення ускладнень у процесі самостійного опрацювання дисципліни, слід отримати усну або письмову консультацію у викладача, який читає курс.

Усі розділи курсу «Техніка егерської безпеки» вивчаються послідовно, відповідно до програми затвердженої і рекомендованої до видання науково-методичною комісією за галуззю знань 0901 «Сільське господарство і лісівництво» ОКР «Магістр» за спеціальністю 8.09010301 – «Лісове господарство». Базовими підручниками є:

1. Мисливськогосподарське законодавство України. Посібник / [В. Д. Бондаренко, А. М. Дейнека, В. Р. Бурмас та ін.]. – Львів: Сполом, 2005. – 336 с.
2. Сторчоус О. Адміністративна відповідальність за лісопорушення: практика застосування державною лісовою охороною України / О. Сторчоус. – К.: ТОВ «Версо-04», 2010. – 350 с.
3. Основи медичних знань та долікарської допомоги: підручник для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації / [Я.І. Федонюк, В.С. Грушко, О.М. Довгань та ін.]. – Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2012. – 728 с.

II. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

ТЕМА 1. ПРАВИЛА ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ ПРИ ПОВОДЖЕННІ З ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ ТА ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПОЛЮВАНЬ

1.1. Техніка безпеки при зберіганні та поводженні з вогнепальною зброєю

Головною умовою безпеки користування мисливською зброєю є тверде знання та чітке виконання правил поводження зі зброєю та сувора дисципліна усіх мисливців при проведенні полювання.

Мисливська зброя є предметом підвищеної небезпеки, персональну відповідальність за її технічний стан несе власник зброї. Вогнепальна мисливська зброя повинна зберігатись в місцях постійного проживання власника, знаходитись у міцних, спеціальних виготовлених для зберігання зброї металевих ящиках промислового виробництва (сейфах) з відповідними замками. Зброю слід зберігати у розібраному, розрядженому стані, зі

спущеними курками, окремо від набоїв. Доступу до зброї не повинні мати сторонні особи та діти.

Згідно положень **“Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів”** (Наказ МВС України від 21.08.1998 №622), відомча вогнепальна зброя і бойові припаси до неї зберігаються в спеціально обладнаному сховищі, яке повинно відповідати таким вимогам:

- бути ізольованим від інших підсобних приміщень, мати капітальні стіни, міцні перекриття на стелі та підлозі. Внутрішні стіни (перегородки) повинні бути еквівалентні за міцністю спарованим гіпсобетонним панелям завтовшки 80 мм кожна з прокладеними між ними сталевими ґратами або цегляній стінці завтовшки не менше 120 мм, армованою сталеву сіткою. У раніше побудованих спорудах допускаються перегородки із дощок, зміцнених сталевими ґратами;

- мати двоє дверей з міцними і надійними замками, при цьому зовнішні – дощані однопільні товщиною не менше 40 мм, оббиті з двох боків оцинкованим покрівельним залізом, із загином країв листа на торець дверей, або металеві; внутрішні – ґратчасті залізні. Зовнішні двері повинні зачинятися на два внутрішні замки і опечатуватися або опломбовуватися. Внутрішні ґратчасті двері зачиняються на внутрішній або навісний замок, обрамлення дверних прорізів кімнати для зберігання зброї виготовляється із залізного профілю. У раніше побудованих спорудах допускаються дерев'яні двері, коробки, зміцнені залізним кутом розміром 30 x 40 мм, завтовшки не менше 5 мм, прикріплені до стіни не менше ніж десятьма штирями зі сталеві арматури діаметром 10-12 мм і завдовжки не менше 120-150 мм; мати на віконних прорізах зсередини приміщення або між рамами сталеві ґрати. У приміщеннях, розташованих на першому поверсі, віконні прорізи обладнуються внутрішніми залізними або дерев'яними, оббитими з двох боків оцинкованою сталлю, віконницями. Кінці прутів ґрат у віконних прорізах забиваються в стіну на глибину не менше 30 мм і заливаються бетонним розчином. Віконниці повинні замикатися на навісні замки. ґрати, які встановлюються у дверні, віконні прорізи, для зміцнення стін(перегородок) виконуються з сталевих прута діаметром не менше 15 мм. Кожне перехрестя прута зварюється, утворюючи вічка не більше 150 x 150 мм;

- бути обладнаними у два і більше рубежі охоронно-пожежною сигналізацією, виконаною прихованою проводкою до щитка електроживлення, з установленням датчиків на вікнах, дверях, люках, стінах, стелі, підлозі, що спрацьовує на відчинення або злом сейфів, шаф, де зберігаються зброя і бойові припаси, а також на появу людини всередині приміщення. Ці приміщення мають бути передані під охорону Державної служби охорони органів внутрішніх справ у встановленому порядку, з підключенням сигналізації на пульт централізованого нагляду. Допускається прокладання шлейфів охоронної сигналізації в трубах тільки всередині приміщення по залізобетонних і бетонних будівельних конструкціях;

- мати протипожежні засоби та опис майна, в який заносяться дані про кількість шаф, сейфів, металевих ящиків із зазначенням їх номерів і якою печаткою опечатуються. У разі наявності вентиляційних вікон, люків на них повинні встановлюватися залізні ґрати з вічками розміром не більше 100 x 100 мм, які виключають можливість проникнення через ці системи. Створи в стінах, призначені для прокладання інженерних мереж, повинні мати діаметр не більше 200 мм.

Від збройової кімнати і металевих шаф (сейфів) з вогнепальною, пневматичною, холодною зброєю і бойовими припасами має бути два комплекти ключів. Один комплект ключів постійно знаходиться в особи, яка відповідає за зберігання зброї і бойових припасів, дублікат – у опечатаному пеналі повинен зберігатися в керівника організації, на ім'я якого видано дозвіл на зберігання зброї.

Вогнепальна зброя і бойові припаси мають зберігатися в металевих шафах (сейфах), стінки яких повинні бути завтовшки не менше 3 мм з надійними (не менше двох) внутрішніми замками. Дверці шаф для міцності укріплюються металевими накладками або косинцями. На дверцях шафи з внутрішнього боку має бути опис зброї за номерами. Допускається зберігання вогнепальної зброї у важких сейфах, які мають внутрішні замки.

Боеприпаси до вогнепальної зброї мають зберігатися в окремому від зброї металевому ящику, в шафі. Матеріал для обтирання, мастило і луг, приладдя для чищення і змазування зброї зберігаються у спеціально відведених для цього місцях, окремо від зброї і боеприпасів.

Допускається зберігання відомчої гладкоствольної мисливської зброї за погодженням з органами внутрішніх справ за місцем проживання сторожів у період сезонної охорони садів, а також під час охорони господарських об'єктів за відсутності поблизу місць постійного зберігання зброї. Зазначена зброя

зберігається в місці проживання цих осіб. Після закінчення сезонних робіт зброя повинна бути здана в місце її постійного зберігання.

Мисливські господарства із числа наявної у них відомчої мисливської нарізної і гладкоствольної зброї можуть з дозволу органу внутрішніх справ видавати її на сезон мисливцям-аматорам, які уклали договір на поставку хутра чи м'яса дичини. Клопотання про видачу індивідуальних дозволів на використання відомчої зброї зазначеним особам надсилаються в органи внутрішніх справ за один місяць до початку мисливської сезону.

Категорично забороняється стрільба та знаходження з зарядженою зброєю у населених пунктах та у безпосередній близькості від них (ближче 200 метрів від житлових споруд).

Пристрілювання мисливської зброї слід проводити лише спеціально відведених для цього в місцях, або в організованому порядку – в місцях з наявним природним огороженням (яри, вали тощо). Не допускається виїзд мисливців і перебування їх на полюванні з несправною та незареєстрованою зброєю. Мисливець повинен поводитись зі зброєю так, начебто вона завжди заряджена та готова до пострілу.

Забороняється:

- направляти зброю на людину або домашніх тварин, навіть якщо вона не заряджена;
- передавати зброю іншим особам, за виключенням перевіряючих, при цьому зброю слід попередньо розрядити та оглянути;
- стріляти без необхідності;
- тримати з відкритим запобіжником зброю з внутрішніми курками.

Заряджаючи та розряджаючи зброю, стволи слід направляти вгору або до землі. Зустрівши когось у мисливських угіддях, рушницю потрібно відкрити і вийняти з неї набої, якщо вона заряджена.

При пересуванні на усіх видах транспорту рушниця повинна бути розряджена, розібрана і знаходитись у чохлі. Перед долаттям перешкод (канав, огорож тощо), рушницю слід розрядити і переносити лише у розкладеному стані та з відкритим затвором. Забороняється брати рушницю стволами до себе, виходячи з човна, автомобіля, мотоцикла та інших видів транспорту. Наближаючись до населеного пункту (за 200 м), місця привалу, збору і т. п., рушницю необхідно розрядити.

Мисливець повинен дотримуватись особливої обережності при стрільбі в заростях. Забороняється стрільба по злітаючих птахам нижче 3 метрів на дистанції 10 метрів. Забороняється стріляти “на шум”, “шелест”, по неясно видимій цілі (в тумані, сильному снігопаді, сутінках, проти сонця тощо).

Стрільбу кулею навіть з гладкоствольної зброї мисливець повинен виконувати з особливою обережністю і лише попередньо переконавшись в тому, що в напрямку пострілу немає людей і домашніх тварин. Слід пам'ятати, що кулі, випущені з гладкоствольної зброї, небезпечні на відстані до 300 метрів а дріб при пострілі часто злипається по 2-3 штуки і летить набагато далі, ніж окремі дробини.

Стріляючи, мисливець завжди повинен враховувати, що в угіддях можуть знаходитись люди. При полюванні в очереті, заростях слід бути особливо пильним і частіше, ніж завжди, підтримувати встановлений зв'язок з іншими мисливцями. На привалі рушницю в незарядженому стані необхідно вішати чи класти на надійну опору, попередньо переконавшись у її надійності.

Під час полювання, у разі осічки, мисливець не повинен відкривати рушницю раніше, ніж за 7-8 секунд, оскільки порох інколи може запалюватись повільно та призвести до “затяжного пострілу”. При відкритій рушниці це може призвести до нещасного випадку.

У випадку падіння рушниці або мисливця зі зброєю, слід тимчасово розрядити рушницю і переконатись, що в канали стволів не потрапила земля, сніг або інші предмети. Постріл з забруднених стволів може призвести до їх розриву або роздуття та травмування мисливця.

Після пострілу слід перевіряти, чи не залишились в каналах стволів пижі, прокладки, частини розірваних гільз. Це дозволить уникнути розриву стволів рушниці та можливого поранення оточуючих. Забороняється добивати прикладом пораненого звіра, оскільки від удару рушниця може вистрілити та поранити мисливця, людину, що стоїть поруч або тварину.

Якщо патрон не входить у патронник ствола (відсирів, не відкалібрований, роздута гільза), ніколи не слід його дожимати, оскільки при цьому може відбутись постріл. Патрон слід акуратно вийняти та замінити іншим.

Якщо рушниця не закривається внаслідок виступання із гнізда гільзи капсуля-запалювача, такий патрон слід негайно замінити. Закривання рушниці силою в цьому випадку може призвести до запалення капсуля, пострілу при відкритій рушниці та призвести до нещасного випадку. В разі поперечного розриву паперової гільзи, частина якої залишилась в каналі ствола, подальша стрільба з цього ствола забороняється.

Не допускається стрільба одночасно з двох стволів двоствольної рушниці. Шийка ложі може не витримати подвійної віддачі, а стрілок може отримати травму плеча. Не слід закладати в скобу на спускові гачки одночасно два пальці, оскільки це може призвести до подвоєного пострілу і поранення пальців.

Стрільба з човна веслярами забороняється, не дозволяється стріляти із човна над головами людей, які в ньому знаходяться. При пересуванні на човні рушниці мисливців повинні бути розряджені. Забороняється стрільба по тваринах з автотранспортного засобу незалежно від того, знаходиться він в русі чи ні.

Під час колективного полювання кожен мисливець повинен знати умови полювання, які залежать від об'єктів та способів полювання, характеру місцевості, суворо виконувати правила безпеки при поводженні зі зброєю.

Начальник команди, єгер чи організатор полювання перед початком полювання зобов'язані провести інструктаж з техніки безпеки, провести жеребкування стрілецьких номерів із зазначенням порядку їх чергування, дати мисливцям чіткі вказівки про порядок полювання, визначити допустиму дистанцію стрільби, сектори обстрілу та інші особливості стрільби в умовах даної місцевості.

Категорично забороняється перед полюванням та під час його проведення вживання спиртних напоїв. Особи в нетверезому стані до полювання не допускаються. Керівники полювання, єгері та начальники команд, які допускають проведення полювання без інструктажу з техніки безпеки або допускають до полювання осіб у нетверезому стані, несуть відповідальність у відповідності з законом.

1.2. Техніка безпеки при проведенні полювання

Важливою умовою безпеки при проведенні облавного полювання є суворі дисципліна його учасників, чітке знання та суворе дотримання правил полювання та беззаперечне виконання вказівок розпорядника полювання (єгеря) чи начальника (старшого команди).

Облавним полюванням вважається полювання із загоном мисливських тварин на засідку стрільців (стрілецьку лінію). Колективне та облавне полювання дозволяється в складі не більше двадцяти мисливців, включаючи розпорядника та нагоничів. Облавне полювання проводиться лише за умов чіткої видимості – з настанням повного світанку, сходу туману чи припинення сильного снігопаду. Всіляка стрільба в сутінках, тумані, в сильний снігопад на облавному полюванні забороняється. Полювання на парнокопитних тварин дозволяється лише набоями, спорядженими кулею. Забороняється полювання на вказаних тварин з використанням малокаліберної гвинтівки під патрон кільцевого запалювання або набоїв, споряджених картеччю чи шротом.

Перед початком облавного полювання розпорядник полювання:

- проводить інструктаж з техніки безпеки і порядку організації та проведення полювання, засвідчує підпис кожного учасника в

спеціальному журналі. Мисливець, який відмовився розписатися в журналі, до полювання не допускається;

- перевіряє наявність відповідних документів на право полювання та користування мисливською зброєю;
- виділяє загоничів і проводить їх інструктаж;
- проводить жеребкування стрілецьких номерів з указівкою їх черговості;
- визначає звірів (вид, стать, вік), на яких полюватимуть;
- перевіряє відповідність набоїв полюванню на даний вид тварин. Набої, що не відповідають вимогам – вилучаються розпорядником до закінчення полювання;
- устанавлює чіткі сигнали початку загону, його закінчення, збору та ін.

Учасники полювання розписуються про ознайомлення з інструктажем у журналі реєстрації інструктажів з техніки безпеки при проведенні полювань, який має бути прошнурований та скріплений печаткою користувача, сторінки журналу повинні бути пронумеровані. У журналі зазначаються номер ліцензії, за якою проводиться полювання, вид тварини, місце, спосіб та дата полювання, а також номери посвідчень мисливців - учасників полювання та номери їх контрольних карток.

На стрільців заганяють звіра загоничі, які повинні бути одягнені в яскраві жилети.. Загоничами (призначеними особами зі складу команди мисливців) в загоні керують єгер або мисливствознавець. Загоничам забороняється знаходитись у загоні з зарядженою зброєю та стріляти. За попередньою домовленістю, дозволяється стрільба в загоні з гладкоствольної зброї кулями тільки по вовках, що виходять із нього, тобто в протилежному напрямку від стрілецької лінії.

Прибувши на місце полювання, розпорядник полювання встановлює чіткі сигнали – початок загону та його закінчення, збір та інші. До оголошення початку полювання забороняється самостійно залишати збірний пункт мисливців, проводити будь-яке полювання, стріляти та шуміти.

Стрільці на номери стрілецької лінії розставляються розпорядником полювання, забороняється використовувати для цього автотранспортні засоби. По краях (флангах) стрілецької лінії, при необхідності, виставляється охорона для попередження проникнення в загін і на стрілецьку лінію сторонніх осіб чи домашніх тварин.

Загоничі та оклад вводяться єгерем або особою, яка виконує його обов'язки, добре знає місце полювання, розташування окладу та стрілецької лінії. Стрільці на номери стрілецької лінії розташовуються єгерем або начальником команди. Стрілецьку лінію слід розташовувати прямолінійно, вона повинна бути добре позначеною на місцевості (просіка, дорога, межа

лісового масиву). Стрілецькі номери розташовуються всередині загону на глибину близько 10 метрів так, щоб просіка була за спиною, один від одного на відстані до 100 метрів і визначаються розпорядником полювання в залежності від характеру полювання, місцевості, зброї і набоїв, які використовуються.

Кожен стрілець, що стоїть на номері, повинен знати розташування сусідніх номерів та всієї стрілецької лінії. Для цього стрільці, перед маскуванням на номерах, повинні вказати один одному свої місця. Обмінюватись номерами, самостійно вибирати місця та сходити з номерів до закінчення загону категорично забороняється.

Розпорядник полювання або єгер, ставлячи стрільця на номер, повинен вказати йому напрямок стрільби і сектор обстрілу, що має беззаперечно виконуватись мисливцем. Межі секторів обстрілу повинні бути добре позначені предметами і становити кут не менше 45 град. праворуч та ліворуч від стрільця.

Стрільба вздовж стрілецької лінії і за межами свого сектора обстрілу категорично забороняється. Пострілом по стрілецькій лінії вважається постріл, унаслідок якого заряд пройшов на відстані ближче 15 метрів від сусіднього номера.

Стрільбу слід вести лише в оклад. У разі прориву звіра через стрілецьку лінію або при наближенні нагоничів ближче ніж на 150 м до лінії, стрільба може проводитись у зворотному напрямку (назад) – за стрілецьку лінію. Стрілок при цьому обертається на 180 градусів і може вести стрільбу в межах заданого йому сектору обстрілу, тобто по 45 градусів ліворуч та праворуч від перпендикуляра, проведеного до стрілецької лінії.

Стрілець на номері повинен ретельно оглядати свій сектор обстрілу та місцевість у напрямку пострілу щоб не допустити поранення нагоничів. Нагоничам, при наближенні до стрілецької лінії, слід частіше подавати голоси, а почувши постріли – зупинитись, посилити подачу голосу та, по можливості укритись, використовуючи для цього природні укриття – пеньки, стовбури дерев тощо. Стріляти дозволяється лише по звіру, якого мисливець добре бачить.

При облавних полюваннях на копитну дичину стрільба з гладкоствольної зброї ведеться лише кулями на дистанції не більше 50 м. Застосування на облавному полюванні нарізної зброї можливе з дозволу розпорядника полювання, при цьому постріли мають проводитись лише в протилежний від загону бік. Забороняється використання немисливської (у тому числі військової) вогнепальної, пневматичної та іншої стрілецької зброї, а також нарізних укладок, напівавтоматичної або автоматичної зброї з магазинами більш як на два патрони. Стрільба із гладкоствольної зброї дозволяється тільки

кулями заводського виготовлення. Використання круглої кулі категорично забороняється оскільки вона може рикошетити під великими кутами.

Заряджати рушницю на облавних полюваннях стрільцю дозволяється лише на номері. Перед тим як піти з номера, стрілець повинен розрядити зброю. Сходити з номера та підходити до вбитої чи пораненої тварини до закінчення облави категорично забороняється. Це допускається лише по закінченні облави та тільки з дозволу єгеря чи начальника команди. Самовільне переслідування пораненого звіра категорично забороняється. Стрільба по тварині, яка рухається в напрямку сусіднього номера, забороняється. Забороняється стрільба по тварині, яка впала від пострілу іншого мисливця.

Підходити до лося, кабана чи іншого великого звіра, що впав і лежить нерухомо, потрібно з рушницею, повністю готовою до пострілу – тварина може бути лише пораненою і здатною до нападу. Підходити до лежачого звіра слід лише з боку спини, спостерігаючи за положенням вух та шерсті на загривку. Якщо вуха притиснуті, а шерсть на загривку піднята, то звір ще живий та небезпечний. Виявивши це, необхідно, не підходячи до звіра близько, дострелити його. У випадку поранення звіра, керівник полювання організовує його переслідування та «добір» в межах угідь. При переході пораненої тварини в угіддя іншого користувача добір проводиться лише за погодженням з користувачем цих угідь.

Розпорядник полювання стежить за точним виконанням учасниками полювання правил облави і техніки безпеки, робить необхідні вказівки, організовує переслідування і добір пораненої тварини, має право позбавити порушників правил полювання та техніки безпеки подальшої участі в полюванні, вирішує інші організаційні питання, що виникають під час полювання. Рішення розпорядника полювання, якщо вони не суперечать встановленому порядку, є обов'язковими і виконуються всіма учасниками полювання.

Методичні поради

Опрацьовуючи матеріал розділу, слід докладно ознайомитись з матеріалом **“Положення про порядок поводження із зброєю, видачі ліцензій на добування мисливських тварин та проведення полювань”** (Наказ Держкомлісгоспу України № 129 від 02.04.2007) та положеннями **“Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів”** (Наказ МВС України від 21.08.1998 №622).

Закріплення матеріалу даної теми відбувається під час семінарського заняття з моделюванням ситуацій на полюванні, рольовому розподілу обов'язків, проведенням пробного інструктажу з техніки безпеки на полюванні.

Питання для самоперевірки

1. Де і як слід зберігати вогнепальну мисливську зброю?
2. Де можна проводити пристрілювання мисливської зброї?
3. Порядок проведення інструктажу з техніки безпеки перед полюванням.
4. Правила техніки безпеки при проведенні облавного полювання.
5. Які умови використання на облавному полюванні нарізної зброї?
6. Техніка безпеки нагоничів у загоні.
7. Техніка безпеки стрільців на стрілецькій лінії.

ТЕМА 2. ПРАВИЛА ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ РЕЙДІВ З ОХОРОНИ МИСЛИВСЬКИХ УГІДЬ. ЗАКОНОДАВЧІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ РЕЙДІВ ТА ЗАТРИМАННЯ ПОРУШНИКІВ ПОЛЮВАННЯ

2.1. Техніка безпеки при спілкуванні з порушниками мисливського законодавства

Затримання особи, котра скоїла порушення мисливського законодавства і намагається втекти, є професійним обов'язком працівників державних мисливськогосподарських підприємств. При цьому можуть використовуватись адекватні заходи фізичного впливу відносно адміністративного порушника. Окрім цього, чинне законодавство передбачає такий правовий інститут, як «затримання особи, що вчинила злочин». Зокрема, ст. 38 КК України наголошено, що «не визнаються злочинними дії потерпілого та інших осіб безпосередньо після вчинення посягання, спрямовані на затримання особи, яка вчинила злочин, і її доставлення до відповідних органів влади, якщо при цьому не було допущено перевищення заходів, необхідних для затримання такої особи». Шкода, заподіяна під час затримання злочинця, має бути необхідною для затримання особи і відповідати небезпечності посягання.

➔ Підійшовши до особи, в діях якої вбачаються ознаки порушення мисливського законодавства, Ви повинні привітатись, назвати свою посаду, прізвище, ім'я, по батькові та пред'явити своє посвідчення в розгорнутому вигляді. Забороняється передавати посвідчення в руки громадян. Після цього необхідно коректно пояснити причину затримання та суть вчиненого особою порушення.

➔ Перш ніж підійти до порушника в лісі, необхідно попередньо оцінити навколишню обстановку, виявити його можливих спільників, загрози та

негативні чинники ситуації, швидко продумати варіанти власних дій, спрогнозувати реакцію порушника, подбавши про власну безпеку. Настійно рекомендується завжди забезпечувати чисельну перевагу над порушниками. Якщо Ви вирішуєте відразу ж підійти до порушників і розпочати документальне оформлення їхніх дій, варто повідомити про це, скориставшись мобільним зв'язком, безпосереднього керівника і колег, а також вказати у розмові своє точне місцезнаходження та інші суттєві обставини.

➔ Доцільно, щоб під час затримання порушників Ви були вдягнені у форму з відповідними емблемами та мали охайний вигляд. Цим Ви підкреслюєте, що Ви є представником влади, наділеним адміністративними повноваженнями. Той факт, що Ви були у формі, також матиме суттєве значення у разі можливого оскарження Ваших дій. Зокрема, порушник не матиме фактичних підстав заявити про те, що не знав, хто саме його затримував. Під час виконання службових обов'язків з охорони ввірених Вам обходів необхідно мати при собі відповідні бланки протоколів та постанов, бланки інших необхідних документів, копійовальний папір, ручку, планшет.

➔ Спілкуючись із громадянами, які перебувають у мисливських угіддях, Ви повинні поводитись ввічливо, розмовляти спокійним тоном, діяти цілеспрямовано, наполегливо, не метушитися та виявляти витримку. Завжди намагайтеся чинити так, щоб Ваші дії були зрозумілими для оточуючих і обов'язково коректними. Звертатися до громадян необхідно тільки на «Ви». При зверненні не допускаються:

- грубий, гордовитий тон, зверхність, зарозумілість;
- іронічний або неввічливий виклад суті порушення;
- образливі вислови та репліки, нецензурна лайка;
- безтактні повчання, необґрунтовані звинувачення.

У ході розмови Ви повинні визначати дії порушника та контролювати хід розмови, а не навпаки. Не піддавайтесь сторонньому емоційному впливу. На хамство відповідайте офіційним тоном, не підвищуючи голосу, відразу ж попередивши порушника про негативні правові наслідки такої поведінки. Бажано, щоб розмову вів тільки один працівник, інші в розмову не вступають, навіть у тому випадку, якщо порушник звертається до них.

➔ Необхідно завжди пам'ятати, що перед Вами особа, наміри якої, по суті, Вам не відомі. Порушник може мати при собі зброю, колючо-ріжучі предмети, газові балончики, які він може застосувати. Нагадуємо, що проводити особистий огляд громадян егерській службі не дозволяється. Отже, в разі необхідності Ви повинні домогтись від підозрюваної особи, щоб вона сама

показала Вам вміст власних кишень чи рюкзака. Виявлені знаряддя скоєння порушень підлягають вилученню в передбаченому законом порядку.

→ Спілкуючись із громадянами, слід перебувати на безпечній відстані (не менше метра-півтора) від них, постійно тримаючи дистанцію. Не можна повертатись до затриманих спиною, займати незручне для безпосереднього спілкування положення або відходити на велику відстань. Одночасно слід уживати заходів щодо запобігання втечі порушника з місця скоєння порушення.

→ Ніколи не змагайтеся з порушником у сарказмі та дотепності. Якщо громадянин розпочав розмову в такому тоні, не перебивайте його. Ваша сила має виявлятися у вмінні переконувати громадянина, і він повинен відчувати Вашу правоту.

→ Запорукою ефективних дій під час документального оформлення порушень є досконале знання Вами вимог чинного законодавства. Набуваючи досвіду щодо адміністративного оформлення порушень, особисто для себе постійно робіть відповідні висновки і вдосконалюйте власну практику.

→ Порушник має зрозуміти та усвідомити, що у Вас є влада, знання, уміння. Ви виконуєте службові обов'язки, захищаєте державні і суспільні інтереси, охороняєте державні ресурси та природу. Дайте це зрозуміти власними словами та діями.

→ Погрозувати громадянам діями, які Ви не зможете реалізувати, – значить підривати власний авторитет. У деяких випадках грубість у поєднанні з прямою може спричинити різкий вияв агресії з боку порушника. Завжди пам'ятайте, що іноді добре слово, ввічливе попередження діє набагато сильніше, ніж жорсткий наказ.

→ Іноді доречно спочатку звертатись до порушника у формі прохання або попередження. Якщо громадянин відразу не погодиться виконувати Ваші вказівки, Ви не повинні втрачати контроль над ситуацією, Ви маєте відчувати момент, коли необхідно застосувати інші, більш суворі заходи переконання чи впливу – наказу (примусу). Уважно вислухайте пояснення громадянина, і якщо в його діях присутні пом'якшуючі провину обставини, обов'язково врахуйте їх, ухвалюючи рішення.

→ Якщо затриманий телефонує місцевим представникам влади чи посадовцям правоохоронних органів, після чого пропонує Вам узяти мобільний телефон і поговорити з таким абонентом, пам'ятайте, що Ви маєте право відмовитись від розмови і не брати телефон у руки. У цьому випадку доцільно в коректній формі пояснити, наприклад, що Ви не уповноважені спілкуватись із малознайомими особами та приймати рішення.

→ Обман при затриманні порушників недопустимий; разом із цим слід завжди передбачати можливі реакції осіб на Ваші слова та пропозиції. Щоб доставити порушника в міліцію, необхідно запропонувати йому сісти в службовий автомобіль для встановлення особи. Якщо він не виконає вказівки, повторіть вимогу більш владним тоном.

→ Доставка порушника в органи місцевого самоврядування та міліцію можливе лише у випадках, передбачених законом.

→ Слід повідомити порушника про необхідність складання протоколу, у зв'язку з чим спочатку потрібно встановити його особу, тобто достовірно з'ясувати анкетні дані відповідно до реквізитів бланку. Це з'ясується шляхом безпосереднього спілкування з порушником.

→ Перш ніж розпочати складання протоколу, крім встановлення особи, необхідно вжити заходів щодо точного з'ясування суттєвих обставин порушення. При цьому слід встановити час, місце, спосіб порушення, реквізити відповідних документів, заподіяну порушенням шкоду тощо. Після з'ясування цих обставин треба стисло викласти їх у протоколі у вигляді фабули, тобто стислого опису змісту події.

→ Під час перевірки документів, оформлення лісопорушення та спілкування з порушником слід постійно контролювати ситуацію, слідкувати за його діями та емоційним станом. Особливу увагу слід звертати на рухи його рук.

→ Завершуючи оформлення документації, ніколи не закінчуйте спілкування підписом у протоколі. Висловіть своє схвалення правомірної поведінки громадянина під час затримання, поясніть правові наслідки порушення і, закінчивши розмову, попрощайтеся.

2.2. Техніка безпеки при виявленні та документальному оформленні фактів незаконного полювання

→ Під час документального оформлення факту незаконного полювання головне завдання – зібрати максимальну кількість доказів, які б свідчили про наявність складу порушення в діях особи.

→ Якщо Ви під час лісового обходу почули звуки пострілів у лісовому масиві, де в цей час не повинні здійснюватись мисливськогосподарські заходи, доцільно відразу ж дістатись непоміченим району таких дій. На місці слід встановити приблизну кількість осіб, які перебувають на ділянці.

→ У разі наявності на місці порушення двох і більше осіб доцільно викликати на допомогу інших працівників егерської служби, домовившись про місце зустрічі. Про виявлені ознаки незаконного полювання, що триває,

необхідно обов'язково повідомити своєму безпосередньому керівнику, розповівши про власне місцеперебування та точні координати події.

➔ Якщо зустрічі з групою порушників не вдалось уникнути, то, почавши спілкування з ними, необхідно затягувати час, чекаючи приїзду викликаних колег. Подальші дії залежатимуть від ситуації. Доречно буває демонстративно ще раз зателефонувати колегам з мобільного телефону та повідомити про своє місцеперебування, виявлених осіб, державні номери причетних транспортних засобів. При цьому слід негайно оцінити загальне співвідношення сил, можливість допомоги сторонніх осіб, визначити внутрішній стан правопорушників і прийняти рішення щодо подальших дій. У такій ситуації не можна допускати дій та слів, які провокують порушників на агресивні дії.

➔ Під час встановлення факту незаконного полювання та затримання винних осіб «на гарячому» слід одразу з'ясувати, належать ці дії до адміністративного правопорушення чи до кримінального злочину. Ваші подальші дії залежать від попередньо зробленого висновку. Якщо факт незаконного полювання має ознаки адміністративного правопорушення, рекомендується перейти до складання протоколу щодо конкретної особи та збирання необхідних доказів, що підтверджують її вину. Якщо доказів вини особи достатньо, відносно неї має бути винесена постанова про накладення адміністративного стягнення.

➔ У разі, якщо незаконне полювання містить ознаки злочину і порушник затриманий «на гарячому», на місце події необхідно викликати оперативну групу міліції. При цьому вживаються заходи щодо збирання максимальної кількості доказів та їх збереження.

➔ У ході попередньої бесіди необхідно встановити особу затриманого та всі відповідні обставини, які підлягають обов'язковому з'ясуванню для внесення в протокол. Залежно від обставин уточнюються мотиви вчинення незаконного полювання, організатор та співучасники, засоби скоєння порушення. До речі, часто винні особи для того, щоб виправдати себе, повідомляють про інші порушення, вказуючи місця їх скоєння, розповідають про осіб, які їх вчиняють. Однак такій інформації не можна довіряти повністю; перш ніж скористатися нею, слід її перевірити.

➔ Перевіряючи документи, варто пам'ятати, що громадянин, затриманий за те чи інше порушення, здатний докорінно змінювати свою поведінку. Ввічлива людина може раптом стати грубою, привітна – агресивною, врівноважена – нетерплячою, спокійна – дратівливою, а сором'язлива – рішучою. Для того, щоб уникнути неприємних інцидентів, представник егерської служби має завжди залишатись спокійним, ввічливим, уважним, готовим до рішучих дій.

→ Фото та відеозйомка дозволяють об'єктивно фіксувати факт порушення (це допоможе захистити працівника від можливих наклепів та претензій з боку порушників), сприяють встановленню особи порушника, фіксують місце полювання, конкретні знаряддя та незаконно добуту продукцію полювання. Фотозйомку слід здійснювати в декількох ракурсах, зокрема місця події, осіб, які перебувають на місці, засобів автотранспорту, що дасть змогу визначити їх марку та державні номери. У випадку вчинення будь-якого опору рекомендується обов'язково проводити відеозйомку наявними технічними засобами (відеокамерами, мобільними телефонами тощо). Про факт застосування фото та відеозйомки вказується у протоколі.

→ Про обставини скоєння незаконного полювання в установленому законом порядку складається протокол про адміністративне правопорушення. Особі обов'язково пропонується надати пояснення з конкретних питань, що стосуються вчиненого порушення. За наявності великої кількості важливих обставин доречно самому скласти окреме пояснення зі слів Особи, в якому вказати місце, час, засоби і знаряддя вчинення незаконних дій. При цьому порушник має поставити під текстом власний підпис і дату відібрання пояснення.

2.3. Техніка безпеки при проведенні рейдів з охорони угідь та затриманні порушників

→ Під час планування негайного затримання організованої групи браконьєрів, необхідно ухвалити рішення про місце затримання. Зокрема, можливе затримання як безпосередньо на місці незаконного полювання, так і при спробі вивезення незаконно добутої продукції полювання з території господарства.

→ Для цього доцільно швидко визначити місце та порядок затримання, розподілити обов'язки між групами, варіанти дій тощо. Старший групи має роз'яснити правила техніки безпеки іншим членам групи. Організуючи засідку, треба визначити лісові дороги, якими порушники можуть покинути місце полювання. Враховуючи тривалість полювання, доцільно негайно продумати шляхи непомітного підходу до порушників з різних боків, перекрити одразу декілька ймовірних виїзних шляхів.

→ Керує затриманням старший групи, який проводить інструктаж. Якщо ухвалено рішення про затримання порушників на місці, наближатись до них необхідно одночасно з різних сторін, знімаючи процес затримання на відео. У нічний час необхідно забезпечити наявність пристроїв освітлення на ділянці. При цьому затримання обов'язково має бути раптовим, що забезпечується шляхом постійного підтримання мобільного зв'язку між групами.

→ Обов'язково забезпечується чисельна перевага рейдової бригади над порушниками. Якщо група затриманих перевищує за чисельністю рейдову бригаду, необхідно діяти рішуче, швидко та одночасно залишатись спокійними і коректними. Якщо затримані відчують невпевненість членів рейдової групи, вони можуть не підкоритись та зникнути непокараними.

→ З порушниками спілкується старший групи, а всі інші на відстані 5 – 8 метрів знаходяться в стані готовності запобігти можливому опору порушників та нападу їх на членів групи затримання. Усі ключові питання, пов'язані із затриманням, вирішуються без участі порушників. Якщо необхідно прийняти рішення під час спілкування із затриманими, доцільно звернутись до колеги та відійти в бік на 1-2 хвилини для розмови.

→ Необхідно дочекатись прибуття на місце події оперативної групи міліції, а якщо це неможливо, оглянути місце події, зафіксувати всі виявлені предмети, що стосуються факту порушення, в протоколі огляду. Серед іншого, фіксуються знаряддя та продукція полювання, транспортні засоби, сліди на землі. За результатами складається протокол огляду, який долучається до протоколу про адміністративне правопорушення.

→ Відразу ж після приїзду оперативної групи ОВС необхідно надати консультаційну допомогу її керівникові (яким зазвичай є слідчий), розповісти про обставини події, зорієнтувати на закріплення наявних доказів. Якщо ознаки злочину очевидні, слідчий повинен скласти протокол огляду місця події. На його вимогу необхідно взяти участь у проведенні огляду в якості фахівця, забезпечити присутність двох понять. Рекомендується пояснити слідчому ймовірні дії порушників, спосіб та специфіку вчиненого порушення, особливості процесу полювання, мисливські терміни, а також встановити прив'язку до постійних орієнтирів на ділянці тощо.

→ Зібрані егерською службою матеріали з відповідною заявою за фактом незаконного полювання повинні у найкоротший термін передаватись до відповідного органу внутрішніх справ. У таких випадках, як правило, заява з наданими документами долучається працівниками міліції до матеріалів перевірки, за результатами якої вирішується питання про порушення кримінальної справи.

→ Зупиняючи невідомі транспортні засоби, настійно рекомендується бути вдягненим у службовий одяг; службовий автомобіль егерської служби повинен мати відповідні емблеми. Наявну при собі мисливську зброю доцільно сховати. Це необхідно для того, щоб водій автомобіля чітко усвідомлював, що його зупиняють уповноважені працівники мисливського господарства, оскільки в

іншому випадку він може злякатись і не виконати вимоги зупинитись, спровокувавши неправомірні дії посадових осіб лісової охорони.

→ Підійшовши до кабіни зупиненого автомобіля, слід стати на певній відстані від дверей, після чого привітатись, назватись та запропонувати водієві вийти з метою перевірки документів. Одночасно слід візуально оглянути салон з метою виявлення пасажирів, які там можуть перебувати, знарядь та продукції полювання, заборонених предметів, зброї тощо. Перевіряючи документи, слід стояти збоку від машини, враховуючи те, що автомобіль може рушити з місця як вперед, так і назад.

2.4. Запобігання конфліктам з порушниками. Дії в екстремальних ситуаціях, застосування сили, спеціальних засобів, зброї. Поняття необхідної оборони

→ Якщо порушник на Ваші дії та законні вимоги реагує збуджено, і ситуація може стрімко перерости у фізичну сутичку, Вашим першочерговим завданням є заспокоїти його і переконати в необхідності дотримання правопорядку. Ви повинні розпочати переговори, спілкуючись із порушником на рівних. При цьому працівник егерської служби зобов'язаний контролювати і коректувати емоційний стан порушника.

→ Під час переговорів з порушником рекомендується викладати свої думки чітко та зрозуміло, застосовуючи необхідний тембр і гучність голосу, міміку обличчя та жести, маючи на меті основне завдання – заспокоїти порушника. У таких ситуаціях не можна робити різких рухів, треба попереджати порушника про свої дії, приймати його точку зору, намагатися не підпадати під його вплив, уважно слідкувати за його поведінкою, не повертатися до нього спиною, дивитись прямо в очі. При цьому у Ваших висловлюваннях не повинно бути підтексту, вони мають бути чіткими та зрозумілими.

→ Якщо порушник продовжує залишатись під впливом емоцій і намагається чинити активний фізичний опір або починає ображати Вас, зробіть йому в суворій формі попередження, перш ніж застосувати більш суворі заходи. Бажано попередити його про кримінальну відповідальність за подібні дії, наголосивши на тому, що Ви – працівник правоохоронного органу. Порушник має чітко усвідомити законні обмеження та негативні наслідки недотримання таких меж.

→ Слід обов'язково враховувати, що у значної частини громадян, які тримають у руках колючі та ріжучі знаряддя (ніж, сокиру тощо), змінюється модель поведінки в екстремальних ситуаціях. Як правило, подібні предмети дають людині хибну впевненість у власній перевазі. Не слід забувати також, що

для громадянина його несподіване затримання є стресом, під впливом якого він може вдатись до неадекватних дій. У зв'язку з цим необхідно, вдаючись до різних засобів впливу, змусити порушника передати Вам колючо-ріжучі предмети, а за наявності для цього підстав – вилучити їх.

→ Якщо в агресивно налаштованій особі є при собі зброя, її бажано вилучити, наприклад, з метою перевірки номерів.

→ Пам'ятайте, що законом Ви прирівняні до працівників правоохоронних органів – міліції, прокуратури, військовослужбовців, тому Ваше життя та здоров'я під час виконання службових обов'язків знаходиться під особливою охороною закону. Активний фізичний опір, вчинений у відповідь на Ваші законні вимоги, а також будь-яке насильство чи навіть погроза щодо Вас тягнуть за собою кримінальну відповідальність.

→ Чинне законодавство України надає працівникам державних мисливськогосподарських підприємств формальне право на носіння та застосування спеціальних засобів (гумових кийків, сльозогінного газу, наручників, електрошокових пристроїв тощо) та зброї (п. 7 Постанови КМУ від 16.09.2009 року № 976).

→ Аналізуючи вищезазначені вимоги закону, варто звернути увагу на те, що застосування таких засобів буде правомірним лише за умови дотримання конкретних вимог:

метою застосування повинно бути лише: а) забезпечення виконання правомірних наказів і усних законних вимог державної лісової охорони та егерської служби, б) захист особистої безпеки (зокрема відбиття нападу) і безпеки близьких родичів, в) захист свого житла та майна;

застосовувати спеціальні засоби та зброю з метою забезпечення виконання наказів або вимог егерської служби можна лише у випадках, коли порушник відмовився їх виконувати в добровільному порядку.

→ У зв'язку з відсутністю нині нормативно-правового акта, який би визначав порядок застосування працівниками державної лісової охорони та егерської служби заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та зброї, порушене питання залишається недостатньо врегульованим. Водночас слід підкреслити, що умови та межі застосування таких заходів, засобів та зброї детально визначені законодавцем для іншого правоохоронного органу – міліції. Зокрема, ст. 12 Закону України «Про міліцію» передбачено умови та межі застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї.

→ Правові підстави для застосування вогнепальної зброї працівниками правоохоронних органів урегульовано в «Положенні про порядок застосування вогнепальної зброї», затвердженому Постановою КМУ від 12.10.1992 року №575, та в «Положенні про порядок придбання, видачі, обліку, зберігання та застосування вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, спеціальних засобів індивідуального захисту працівниками судів і правоохоронних органів, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві», затвердженому Наказом МВС України від 24.07.1996 року №523.

→ Чинне законодавство дозволяє громадянам законно використовувати спеціальні засоби самооборони для власного захисту. Офіційно до них належать упаковки з аерозолями сльозогінної та подразнюючої дії (газові балончики), газові пістолети і револьвери та патрони до них калібру 6, 8 і 9 мм, заряджені речовинами сльозогінної та подразнюючої дії. Отже, працівники державної лісової охорони та егерської служби, як і звичайні громадяни, мають повне право на носіння та зберігання газових балончиків і газових пістолетів (револьверів) за наявності відповідного дозволу, а також пневматичної зброї калібру до 4,5 мм (без отримання дозволу). Крім того, дозволяється придбання та зберігання в установленому порядку холодної зброї та пневматичної зброї калібром понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, а також вогнепальної гладкоствольної та нарізної мисливської зброї (придбання здійснюється у встановленому порядку, носіння та зберігання – за наявності відповідного дозволу).

→ Закон надає працівникам державної лісової охорони та егерської служби право на придбання у встановленому порядку зброї травматичної дії з гумовими кулями (офіційна назва – «пристрої для відстрілу патронів несмертельної дії, споряджені гумовими або аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами»).

→ Згідно ст. 27 Конституції України, кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Отже, право на оборону визнано одним із основних прав людини. Для посадових осіб державної лісової охорони та егерської служби як представників державного правоохоронного органу необхідна самооборона є професійним обов'язком. Звертаємо увагу на те, що чинний закон передбачає цілу низку нюансів у визначенні необхідної оборони, знання яких знадобиться для того, щоб не помилитись, оцінюючи ситуацію, не допустити неправомірних дій і перевищення меж необхідної оборони. У зв'язку з цим рекомендується поглиблене вивчення майбутніми мисливствознавцями законодавства про межі необхідної оборони, правові підстави затримання злочинців тощо.

→ Кримінальний кодекс України визначає, що «необхідна оборона – це дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно-небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони» (ч. 1 ст. 36 КК України). Працівники правоохоронних органів, які у зв'язку з виконанням службових обов'язків заподіяли шкоду нападаючому або затриманому, не несуть за це кримінальної відповідальності, якщо діяли з дотриманням закону. Варто звернути особливу увагу на те, що право на необхідну оборону виникає лише за певних умов, передбачених законом:

1. Оборона визнається необхідною, якщо дії, що становлять її зміст, вчинено з метою захисту охоронюваних законом: а) прав та інтересів особи, що захищається, б) прав та інтересів іншої особи, в) суспільних інтересів, г) інтересів держави.
2. Оборона може здійснюватись лише від суспільно-небезпечного діяння (злочину), яке передбачено Кримінальним кодексом. Варто зазначити, що застосування спеціальних засобів буде правомірним з метою затримання особи, яка вчинила злочин – незаконне полювання і намагається втекти або чинить опір.
3. Оборона має бути своєчасною, тобто можлива лише від наявного посягання, яке вже почалось і ще не закінчилось, а також за наявності реальної загрози заподіяння шкоди тому, хто обороняється. Наприклад, заподіяння тілесних ушкоджень порушнику, після того як його напад було попереджено шляхом застосування сльозогінного газу, буде неправомірним.
4. Посягання має бути реальним, дійсним, а не існувати в уяві того, хто захищається. Тобто усні погрози типу «я тебе вб'ю», що не тягнуть за собою спроби фізичного виконання обіцяного, не є приводом для активних дій у стані необхідної оборони. Водночас, коли очевидно, що промовляючи такі погрози, особа нахиляється за будь-яким предметом, придатним для нападу, дістає з кишені ніж, різко скорочує дистанцію з очевидним наміром ударити, хапає за одяг – негайно застосовуються спеціальні засоби.
5. Шкода у випадку необхідної оборони заподіюється тільки тому, хто посягає, а не іншим особам.
6. У випадку необхідної оборони допускається заподіяння лише такої шкоди, яка є необхідною і достатньою за даних обставин для негайного

відвернення чи припинення посягання. Отже, необхідна оборона є вимушеним спричиненням шкоди тому, хто посягає, під час правомірного захисту прав та охоронюваних інтересів особи, суспільства чи держави від суспільно-небезпечного діяння.

→ Перевищенням меж необхідної оборони закон визнає умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає ступеню небезпечності посягання чи обставинці захисту. Наприклад, перевищенням меж необхідної оборони буде ситуація, коли, перебуваючи в лісі, порушник вчинює напад на працівника мисливського господарства, використовуючи дерев'яний кілок, а останній спричиняє йому ножові поранення.

→ Вогнепальна зброя (гладкоствольна або нарізна), що законно належить працівникам мисливського господарства, може бути застосована ними лише в крайньому випадку і лише проти конкретного посягання, що являє собою підвищену суспільну небезпеку. Ознаками такої небезпеки може бути направлення зарядженої зброї в бік посадових осіб державних мисливськогосподарських підприємств, напад з ножом, сокирою або іншим предметом, застосування яких небезпечно для життя та здоров'я особи, що обороняється, цілеспрямоване використання автотранспортних засобів проти життя та здоров'я. Застосування зброї здійснюється виключно в межах вимог, викладених у Постанові КМУ від 12.10.1992 року № 575.

→ Необхідну оборону та затримання злочинця слід розмежовувати за критеріями заподіяння шкоди особі, котра вчинює суспільно-небезпечні дії. Так, у випадку необхідної оборони підставою для заподіяння шкоди є суспільно-небезпечні дії, а в разі затримання такі дії повинні бути лише злочинними та супроводжуватись ухиленням від відповідальності. Можна сказати, що у випадку необхідної оборони злочинець є нападаючою стороною, а в разі затримання він, навпаки, є стороною, яка втікає.

→ Про факти застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, зброї посадова особа державної лісової охорони або егерської служби в обов'язковому порядку негайно повідомляє керівництво підприємства зі складанням детальної пояснювальної записки. Настійно рекомендується вживати всіх можливих заходів щодо закріплення доказів правомірності дій працівника державного мисливськогосподарського підприємства, що мали місце під час необхідної оборони та затримання особи, що скоїла злочин. Подібні випадки в подальшому стають предметом перевірки органів прокуратури, які уповноважені законом надавати правову оцінку таким подіям.

→ Кримінальний кодекс України передбачає цілу низку статей, які встановлюють кримінальну відповідальність за неправомірні дії, вчинені щодо працівників державної лісової охорони та егерської служби, а саме:

- ст. 342 КК України «Опір працівникові правоохоронного органу під час виконання ним службових обов'язків»;
- ст. 343 КК України «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу»;
- ст. 345 КК України «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (серед іншого заподіяння легких, середніх, тяжких тілесних ушкоджень)»;
- ст. 347 КК України «Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу»;
- ст. 348 КК України «Посягання на життя працівника правоохоронного органу (вбивство або замах на вбивство)».

Тобто, якщо стосовно працівників державної лісової охорони та егерської служби були скоєні вищезгадані злочини, необхідно негайно подавати ґрунтовну заяву з метою здійснення перевірки й порушення кримінальної справи (бажано з матеріалами власної службової перевірки, поясненнями, іншими зібраними доказами тощо) на адресу районної прокуратури. Про факти застосування зброї, спричинення тілесних ушкоджень, убивства посадових осіб слід негайно повідомляти чергову частину ОВС.

Методичні поради

Опрацьовуючи матеріал розділу, слід докладно ознайомитись з матеріалом таких видань: 1. Сторчоус О. Пам'ятка працівнику державної лісової охорони щодо документального оформлення дій лісопорушників: правові, тактичні, психологічні аспекти та поради. – К.: ТОВ «Версо-04», 2010 – 32 с.; 2. Сторчоус О. Адміністративна відповідальність за лісопорушення: практика застосування державною лісовою охороною України. – К.: ТОВ «Версо-04», 2010. – 350 с.

Закріплення матеріалу даної теми відбувається під час практичного заняття з моделюванням планування рейдів з охорони мисливських угідь, неконфліктного спілкування з порушниками. На занятті відпрацьовується чітке розуміння поняття необхідної оборони та обставин застосування спеціальних засобів і зброї під час затримання браконьєрів.

Питання для самоперевірки

1. Які існують способи запобігання конфліктам з порушниками правил полювання?
2. Техніка безпеки при спілкування з порушниками мисливського законодавства.
3. Назвіть основні правила техніки безпеки при проведенні рейдів з охорони мисливських угідь.
4. Назвіть порядок застосування сили, спеціальних засобів, зброї під час затримання браконьєрів.
5. Що таке поняття необхідної оборони?

ТЕМА 3. НАДАННЯ ПЕРШОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПРИ НЕЩАСНИХ ВИПАДКАХ НА ПОЛЮВАННІ

При нещасних випадках на полюванні можуть виникати не тільки місцеві пошкодження але й загальні порушення діяльності всього організму (знепритомлення, колапс і травматичний шок). Між важкістю загальних порушень і місцевих пошкоджень нерідко є прямий зв'язок.

Перша медична (домедична) допомога – невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування і збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я. Заходи домедичної допомоги здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані. При наданні домедичної допомоги треба керуватися такими принципами: правильність і доцільність; швидкість; продуманість, рішучість і спокій.

Той, хто надає першу допомогу, повинен знати основні ознаки порушення життєво важливих функцій організму людини, загальні принципи надання домедичної допомоги та її прийомів щодо характеру отриманих потерпілим пошкоджень.

Людина, яка надає першу допомогу повинна вміти:

- оцінити стан потерпілого і визначити, якої допомоги, в першу чергу, той потребує;
- забезпечити проведення штучного дихання та зовнішнього масажу серця і оцінити їх ефективність;
- тимчасово припинити кровотечу накладанням джгута, щільної пов'язки, пальцевим притисканням судин;

- накладити пов'язку при пошкодженні (пораненні, опіку, відмороженні, ударі);
- іммобілізувати пошкоджену частину тіла при переломі кісток, важкому ударі, термічному враженні;
- надати допомогу при тепловому і сонячному ударах, утопленні, нудоти, втраті свідомості;
- використати підручні засоби для перенесення, вантаження і транспортування потерпілого;
- визначити потребу вивезення потерпілого машиною швидкої допомоги чи попутним транспортом;
- користуватися аптечкою першої допомоги.

Послідовність надання першої допомоги:

- усунути вплив на організм факторів, що загрожують здоров'ю та життю потерпілого (звільнити від дії електричного струму, винести із зараженої зони, загасити палаючий одяг, витягти із води),
- оцінити стан потерпілого;
- визначити характер і важкість травм, що становлять найбільшу загрозу для життя потерпілого і послідовність заходів щодо його врятування;
- виконати потрібні заходи щодо врятування потерпілого в порядку терміновості (відновити прохідність дихальних шляхів, здійснити штучне дихання, зовнішній масаж серця, припинити кровотечу, іммобілізувати місце перелому, накладити пов'язку та ін.);
- підтримувати основні життєві функції потерпілого до прибуття медичного працівника;
- викликати швидку медичну допомогу чи лікаря або вжити заходи для транспортування потерпілого в найближчу медичну установу.

До домедичної допомоги належать такі заходи: усунення асфіксії (очищення верхніх дихальних шляхів від сторонніх речовин, утримання язика за допомогою серветки при його западанні тощо); проведення штучного дихання і закритого масажу серця при відсутності серцевої діяльності і дихання; накладання герметичної (оклюзійної) пов'язки на грудну клітку при відкритому пневмотораксі (проникаючій травмі грудної клітки) з використанням поліетиленової плівки або прогумованої оболонки від перев'язувального індивідуального пакета; припинення кровотечі різними методами; накладання асептичної пов'язки на рану або опікову поверхню; введення внутрішньо-м'язово знеболюючої речовини шприц-тюбиком або шприцом; іммобілізація кінцівок та інших ділянок тіла, що були ушкоджені (переломи, рани та опіки), за допомогою підручних засобів; надання тілу

постраждалого фізіологічно вигідного положення; зігрівання постраждалого, напування його водою або лужно-сольовим розчином; підтримання постійного контакту з постраждалим, переконування його в успішності порятунку; транспортування постраждалого до лікувальної установи при неможливості приїзду “Швидкої допомоги”.

Першочерговість проведення вказаних заходів залежить від того, які із ушкоджень є найбільш небезпечними для життя.

Невідкладний стан людини – раптове погіршення фізичного або психічного здоров'я, яке становить пряму та невідворотну загрозу життю та здоров'ю людини або оточуючих і виникає внаслідок хвороби, травми, отруєння або інших внутрішніх чи зовнішніх причин.

Знепритомлення. Раптова короточасна втрата свідомості, пов'язана з недостатнім кровозабезпеченням головного мозку, називається знепритомленням. Причинами знепритомлення можуть бути різкий біль, швидка крововтрата, сильне психічне перенапруження та ін. Знепритомлення може статися також у задушливому приміщенні або при швидкому вставанні. Знепритомлення нерідко бувають у людей молодого віку з підвищеною утомлюваністю та збудливістю нервової системи.

Ознаки. Передвісниками знепритомлення є блідість постраждалого, скарги на недостачу повітря, запаморочення, потемніння в очах, дзвін і шум у вухах, нудота. Потерпілий втрачає свідомість і падає. У непритомному стані постраждалий блідий, на лобі виступає холодний піт; дихання поверхневе, сповільнене; пульс частий, слабкий; кінцівки холодні. Зазвичай знепритомлення буває нетривалим. Через декілька хвилин постраждалий приходить до тями, стан нормалізується і залишається лише слабкість.

Перша допомога. Передусім необхідно збільшити прилив крові до головного мозку: розстібнути комір одягу, ослабити пояс та інші елементи одягу, які можуть утруднювати дихання, забезпечити надходження свіжого повітря (відчинити вікно, винести на повітря). Далі слід побризкати на обличчя потерпілого холодною водою, піднести до носа ватну кульку змочену нашатирним спиртом. Не потрібно дозволяти потерпілому після знепритомлення швидко вставати, оскільки це може призвести до повторної втрати свідомості. Натомість, корисно дати потерпілому у цей час міцного чаю або кави. Якщо знепритомлення не проходить або потерпілий знову втрачає свідомість, це може бути ознакою якогось важкого захворювання чи травмування. У таких випадках слід припустити ймовірність внутрішньої кровотечі, інсульту чи коматозного стану.

Колапс. Колапс – це гостра судинна недостатність, яка виникає раптово, супроводжується різким падінням артеріального тиску і призводить до

пригнічення усіх процесів життєдіяльності. Гостра серцево–судинна недостатність може розвинути у результаті великої втрати крові, при опіках і відмороженнях, важких інфекційних захворюваннях, отруєннях, інфаркті міокарду.

Ознаки. Потерпілий скаржиться на погіршення самопочуття, слабкість, спад сил. Шкіра потерпілого бліда, вкрита потом, дихання поверхневе, кінцівки холодні, пульс частий, слабкий і ледь визначається. Свідомість зберігається, а при подальшому розвитку колапсу затуманюється.

Перша допомога. Основними діями першої допомоги при колапсі є зупинка кровотечі, якщо вона є. Транспортувати потерпілого у стані колапсу не можна. Його слід зігріти, покласти горілиць без подушки і підняти на 30-40 см нижній край ліжка. Якщо потерпілий залишається при свідомості, йому можна дати гарячий чай або каву і терміново викликати швидку медичну допомогу. У разі наростання картини колапсу і розвитку термінального стану, необхідно проводити штучне дихання і непрямий масаж серця.

Травматичний шок. Травматичний шок – це викликаний травмою важкий стан, що супроводжується вираженими порушеннями функцій життєво важливих органів, в першу чергу нервової системи, кровообігу і дихання. Найчастіше виникає внаслідок важких обширних пошкоджень, які супроводжуються крововтратою. Шок розвивається внаслідок надмірних больових подразнень при численних забиттях, ранах, переломах кісток, пораненнях органів черевної порожнини, опіках. Розвиток і прогресування шоку залежить від важкості пошкоджень (рвані рани, розтрощення кісток) та чутливості пошкоджених ділянок. Розвитку шоку сприяє загальне ослаблення, перевтома та виснаження організму, втрата крові, переохолодження, погано накладена шинна пов'язка, тряска під час транспортування, підвищена нервова збудливість і психічні переживання хворого.

Під дією травматичного шоку виникає перенапруження та виснаження центральної нервової системи, яке супроводжується пригніченням процесів життєдіяльності організму.

Ознаки. Постраждалий спочатку перебуває у збудженому стані, він занепокоєний, стогне від болю, проте його загальний стан ще залишається стабільним. Пізніше збудження змінюється повним занепадом сил. Потерпілий перестає скаржитись на біль, стає малорухомим і, хоча свідомість у нього ще зберігається, на запитання відповідає із зусиллям, пошепки. Шкіряні покриви бліді, з сіруватим або синюшнім відтінком. Загальний стан важкий, пульс частішає та слабшає, дихання різко частішає, стає поверхневим, температура знижена, кінцівки холодні, тіло вкрите липким потом. Можливою є поява спраги, нудоти. Ступінь важкості шоку визначається за відношенням падіння

артеріального тиску до підвищення частоти пульсу. Важкий ступінь шоку може переходити у термінальний стан, хворий втрачає свідомість, пульс на кінцівках не визначається, дихання стає переривчастим, можливий швидкий розвиток клінічної смерті.

Попередження шоку. Найефективнішими заходами для попередження шоку є: забезпечення потерпілому спокою, зупинка кровотечі до настання великої крововтрати, попередження охолодження організму, зменшення болю в області пошкодження, що досягається обережним накладанням пов'язки на рану чи обпечену поверхню, шини при переломах, зручним спокійним положенням потерпілого під час транспортування.

Перша допомога. Якщо у потерпілого у стані шоку не пошкоджені органи черевної порожнини, йому дають гарячий солодкий чай, каву або вино. Доцільно також приготувати солоно-лужне пиття (чайна ложка харчової соди і половина чайної ложки солі на 1 л води). Слід негайно викликати “Швидку допомогу”, оскільки лише негайні заходи попередження шоку (зупинка кровотечі, переливання крові та її замінників, протишокових розчинів, знеболювання) можуть врятувати життя потерпілому.

Термінальні стани.

Своєчасні заходи надання допомоги можуть бути ефективними навіть при дуже важких станах, які називаються термінальними. До них належать преагональний стан, агонія та клінічна смерть.

У преагональному стані свідомість потерпілого збережена чи затьмарена, дихання різко порушене, пульс на кінцівках може не визначатись.

Агонія характеризується втратою свідомості, зникненням пульсу, уривчастим рідким диханням.

Клінічна смерть – це відсутність зовнішніх ознак життя: зупинка дихання і серцебиття, відсутність рефлексів. У такому стані потерпілого ще можна врятувати, якщо негайно надати йому допомогу. Лише через 4-6 хвилин клінічна смерть переходить у біологічну внаслідок кисневого голодування головного мозку і загибелі нервових клітин.

Термінальні стани можуть виникати внаслідок важкого шоку, інсульту, інфаркту, важких отруєнь, уражень електричним струмом, утоплення та інших станів, які потребують негайної допомоги.

Перша допомога. Основним завданням першої допомоги при термінальних станах є підтримання життя потерпілого до прибуття швидкої допомоги. У разі появи і розвитку важкого стану, заходи слід проводити негайно.

Допомога при термінальних станах (реанімація) – це насамперед заходи, спрямовані на усунення розладів серцевої діяльності та дихання (непрямий масаж серця та штучне дихання).

Реанімацію проводять протягом 40 хвилин і довше – до прибуття швидкої допомоги або ж до появи у потерпілого самостійного серцебиття чи ознак біологічної смерті.

Непрямий (закритий) масаж серця.

Основні ознаки зупинки серця: зомління (втрата свідомості); відсутність пульсу, зокрема на сонних та стегнових артеріях; зупинка дихання; блідість або синюшність шкірних покривів і слизових оболонок (губ); розширення зіниць; судоми, які можуть з'явитись у момент втрати свідомості й бути першою помітною для оточуючих ознакою зупинки серця. Суть закритого масажу серця полягає в ритмічному стисканні його між грудиною і хребтом. При натискуванні на грудину кров виштовхується з порожнин серця: із лівого шлуночка в аорту, а далі – в артерії; з правого шлуночка – в легеневу артерію. Після припинення натискання на грудну клітку порожнини серця знову заповнюються кров'ю.

Постраждалого слід покласти горілиць на тверду поверхню, розстебнути чи зняти одяг, який стискає тіло. Той, хто надає допомогу, стає збоку ліворуч і долонями рук (не згинаючи їх, рис. 1 А), накладених одна на одну (основами долонь, а не пальцями!; рис. 1 Б), натискає в ділянці нижньої третини грудини (на 1,5-2,5 см вище мечоподібного відростку, рис. 1 В) всім корпусом тіла з частотою 30 натискань за 20 секунд. При цьому руки не відриваються від поверхні грудної клітки (рис. 1 Г). Амплітуда коливань грудної клітки в дорослої людини складає близько 4-5 см (рис. 1 Д).

Надходження крові із шлуночків серця до артерій відбувається шляхом ритмічного стискання серця (60-80 разів на хвилину) між грудиною та хребтом. Проксимальною частиною долоні (кисть максимально розігнута у променево-зап'ястковому суглобі, а пальці підійняті над поверхнею грудної клітини) швидким поштовхом, використовуючи всю вагу свого тіла, створюють тиск на нижню третину грудини із силою, достатньою для її зміщення на 3-4 см. Після кожного стискування дозволяють грудній клітині розправитись (для наповнення порожнин серця із вен), не відриваючи від неї рук. Непрямий масаж серця необхідно поєднувати із штучною вентиляцією легень, при цьому повітря повинно вдуватися через кожні п'ять натискувань (у момент вдиху масаж серця переривають) якщо допомогу надають двоє людей. Якщо допомогу надає одна людина, то два видихання чергують з 15 натискуваннями.

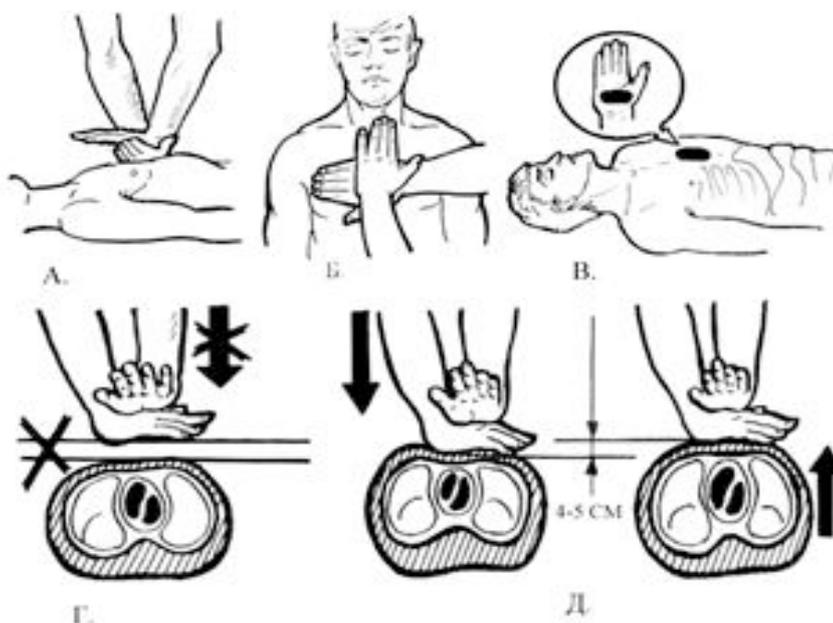

Рис. 1. Техніка закритого масажу серця_

Ускладнення: грубе проведення масажу може призвести до переломів ребер і груднини з пошкодженням легень, перикарду, крововиливів, розривів внутрішніх органів.

Штучне дихання.

Перед початком штучної вентиляції легень необхідно переконатися у прохідності верхніх дихальних шляхів, очистити ротову порожнину від слизу або крові. Постраждалого слід покласти на спину, розстебнути одяг, що стискає грудну клітку, і забезпечити прохідність дихальних шляхів. Для цього потрібно підвести праву руку під шию постраждалого, ліву покласти на лоб і максимально відвести голову, розгинаючи шию. Після цього слід швидко вивести вперед нижню щелепу таким чином, щоб нижні різці опинилися попереду верхніх. Цього може виявитися достатнім для відновлення спонтанного дихання у потерпілих у коматозному стані (коли западаючий язик закриває вхід у гортань).

Той, хто надає допомогу, стає на коліна біля голови постраждалого і однією рукою утримує її у максимально закинутому назад положенні, а великим пальцем другої руки відтягує нижню щелепу. Потім він робить глибокий вдих, безпосередньо (а краще через марлю) щільно охоплює рот потерпілого своїми губами і робить повний видих, одночасно спостерігаючи за розширенням грудної клітки. Для запобігання виходу повітря через ніс постраждалого, його затискають пальцями руки, яка розміщена біля лоба, для утримання голови в закинутому положенні. Вихід повітря відбувається пасивно, за рахунок самовільного спадання і зменшення об'єму грудної клітки постраждалого (рис. 2-3).

Вдування повітря у дихальні шляхи потерпілого проводять з частотою 12-15 разів на хвилину. Ефективність штучного дихання визначають за амплітудою коливань грудної клітки постраждалого.

Рис. 2. Серцево-легенева реанімація одним рятувальником
2 вдування / 15 натискань,
4-5 циклів за хв.

Рис. 3. Серцево-легенева реанімація двома рятувальниками
1 вдування / 5 натискань
12 циклів за хв.

Ускладнення: гіповентиляція (кисневе голодування) – внаслідок вдихання постраждалому недостатнього об'єму повітря; баротравма легень – внаслідок перевищення індивідуального дихального і хвилинного об'ємів; переповнення шлунку повітрям.

Допомога потонулим

Рятувати потопуючого потрібно швидко, тому що смерть може наступити протягом 4-5 хвилин. Підпливши, слід взяти його під руки і, повернувши обличчям догори, пливати з ним до берега.

Шкіра в потонулих має блідий або синюшний відтінок. Зазвичай, у постраждалих з блідою шкірою в дихальних шляхах і легенях рідини немає, а з синюшною – з рота і носа виділяється велика кількість води, іноді у вигляді пінистої рідини.

Перша допомога. У витягнутого з води, що наковтався її, але свідомості ще не втратив, можливою є поява блювоти і непритомного стану. Звільнивши постраждалого від одягу, слід його витерти і зігріти. Якщо блювоти не було, бажано викликати її шляхом подразнення кореня язика і задньої стінки глотки.

В разі втрати свідомості потрібно якомога швидше очистити хусткою або марлею ротову порожнину і глотку від слизу, мулу і піску. У «синюшних» потонулих необхідно видалити рідину з дихальних шляхів і шлунку. Для цього потонулого кладуть грудьми на коліно рятувальника, таким чином, щоб голова звисала униз. Ритмічно, кілька разів надавлюють на спину. Цим вдається частково видалити воду з легень потонулих. Надалі, повернувши постраждалого горілиць, проводять штучне дихання засобом “з рота в рот” і роблять непрямий масаж серця. Досягнувши відновлення дихання, слід, роздягнувши потерпілого, зробити енергійне розтирання шкіри будь-яким сухим матеріалом (одягом). Одночасно слід вжити заходів до зігрівання постраждалого (укутування, теплі грілки тощо).

Реанімація «синюшних» потонулих може бути результативною після перебування їх під водою протягом 5 хвилин, іноді трохи більше. Оживити «блідих» потонулих вдається навіть після тривалого перебування їх під водою (10 хвилин і більше).

Травматичні ушкодження

Травмою називається насильницьке ушкодження тканин і органів (забиті місця, поранення, переломи кісток, опіки тощо).

Забиті місця. Забиті місця – це ушкодження м'яких тканин і судин без порушення цілісності покривів тіла, що виникають після удару тупим предметом або при падінні. Внаслідок забиттів утворюються крововиливи у тканини з появою синців.

Ознаки. Біль в момент травмування та зразу ж після нього може бути різної інтенсивності – в залежності від локалізації і поширеності травми, ускладнення рухів забитою частиною тіла.

Ушкодження великих судин у забитому місці може призвести до значного скупчення крові в тканинах і порожнинах та до порушення функції постраждалого органа. При важких, обширних забиттях можливе виникнення травматичного шоку.

Дуже важкі ушкодження трапляються внаслідок тривалого стискування, коли розтрощуються м'язи, судини і нерви (частіше на кінцівках). У таких випадках розвиток шоку може супроводжуватись важким отруєнням організму продуктами розпаду тканин з наступним порушенням роботи нирок.

Перша допомога. При важких ураженнях, особливо при стискуванні, необхідно обережно витягти постраждалого з під завалу. Для попередження розвитку шоку постраждалого зігрівають, дають йому гарячий чай або каву. Травмованим кінцівкам забезпечують нерухомість, обкладають льодом. Постраждалого швидко й обережно доставляють у медичний заклад або викликають медичну допомогу. У більш легких випадках, для зменшення

крововиливу і зменшення болі до забитого місця прикладають холодний компрес (пакет зі снігом або льодом, мокру серветку) і забезпечують спокій – підвішують руку на перев'яз, а при забитті ноги – лежаче положення. Накладати тепло на ділянку забитого місця і застосовувати масаж безпосередньо після травмування не можна.

Рани. Механічні пошкодження цілісності покривів тіла (шкіри, слизових оболонок та прилягаючих тканин) називаються ранами. Рани бувають поверхневими (коли ушкоджена лише шкіра або слизова) і глибокими. Вирізняють також порожнинні поранення, які проникають у черевну, грудну порожнини або у череп. За видом зняряддя, що поранило, і за характером ушкодження тканин розрізняють різані, рубані, колоті, рвані, розтрощені, забиті, покусані і вогнепальні рани. Кожен вид ран має свої особливості. Краї різаних ран (нанесених ножом, бритвою, склом) розходяться, рана зяє, сильно кровить, виникає біль. Рубані рани близькі до різаних, але можуть супроводжуватися ушкодженням кісток. Колота рана (нанесена ножом, цвяхом, шилом) з невеликою ушкодженою ділянкою на поверхні шкіри, може бути дуже глибокою і супроводжуватись значним ушкодженням внутрішніх органів при проникненні в грудну або черевну порожнину. Внаслідок зсувів м'язів та інших тканин, канал такої рани має складну форму, що ускладнює протидію інфікуванню. Рвані, забиті й покусані рани супроводжуються значним порушенням життєздатності тканин країв рани. Вони мало кровоточать, але супроводжуються тривалішим і сильнішим болем, повільніше загоюються.

Вогнепальні поранення кулею, відламками (осколками), дробом можуть бути наскрізними (з меншим вхідним і більшим вихідним отворами) або сліпими (ушкодження, при яких куля, осколок або дріб застрягають в тканинах). Дотичне поранення супроводжується глибоким лінійним ушкодженням шкіри і тканин. Осколкові вогнепальні поранення часто бувають множинними зі значним розтрощенням тканин.

У разі поранення в рану можуть потрапити земля і шматки одягу, що викликає важке зараження рани та може призвести до гнійного зараження (сепсису), правця і газової гангрени.

Перша допомога при пораненні – припинення кровотечі, захист рани від інфекції. Для цього потрібно накласти пов'язку, зменшити больові відчуття та перевести поранену частину тіла у зручне положення. За наявності ран нижніх кінцівок і тулуба потерпілого розміщують у лежачому положенні, з ранами верхніх – підвішування руки на перев'яз. Після накладення пов'язки постраждалого слід доправити у медзаклад для хірургічної обробки рани.

Кровотеча при пораненнях. Будь-яке поранення супроводжується кровотечею. Найбільша крововтрата настає при ушкодженні артерій

(артеріальна кровотеча). Вона супроводжується швидким виділенням крові яскраво червоного кольору. З відкритої рани кров б'є фонтаном, поштовхами. При пораненні великих артерій (шиї, стегна, пахової області) тільки негайна допомога може врятувати життя пораненого. При пораненні вен (венозна кровотеча) кров має темно-червоний колір і витікає з ушкодженої судини повільним безупинним струменем.

Розрізняють зовнішні кровотечі – кров виділяється назовні через ушкоджену шкіру і слизові, та внутрішні – кров накопичується в тканинах і порожнинах тіла (черевній, грудній). Артеріальні кровотечі з великих судин є дуже небезпечними для життя. Крім небезпеки великої втрати крові, поранення вен шиї і грудної клітки може супроводжуватися потраплянням у тік крові пухирців повітря та повітряною закупоркою судин.

Допомога при кровотечі. Для зменшення втрати крові потрібно зупинити кровотечу якнайшвидше на місці події. При кровотечі з капілярів і дрібних вен достатньо буває підняти вгору поранену кінцівку або накласти здавлюючу пов'язку на рану. Шкіру навколо рани змащують йодом, потім на рану накладають перев'язувальний матеріал, вату і туго прибинтовують.

При артеріальних кровотечах в області ліктьового згину, медіальної поверхні передпліччя, у підколінній і паховій областях кровотеча може бути зупинена шляхом згинання кінцівок (рис. 4). Максимально зігнути в суглобі кінцівку утримують у такому стані ременем, бинтом або хусткою.

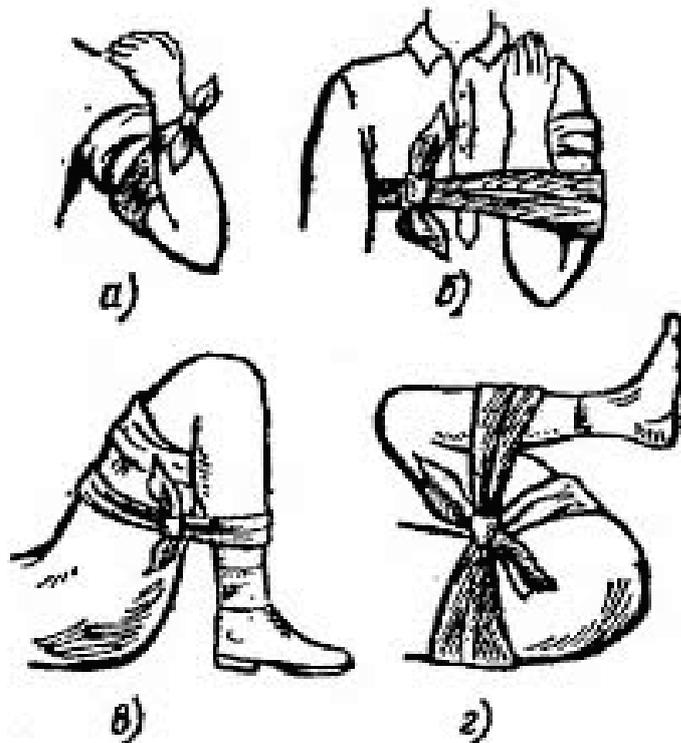

Рис. 4. Згинання кінцівки для притиснення вище розміщеної судини при кровотечі: а – з передпліччя; б – з плеча; в – з гомілки; г – зі стегна.

Ефективним методом припинення артеріальної кровотечі з рани на руці або нозі є притискання артерії до кістки вище (по току крові) місця поранення, тобто між раною і серцем (рис. 5). Припинення кровотечі таким способом слід провадити до прибуття медичного робітника або доставки постраждалого у лікувальну установу.

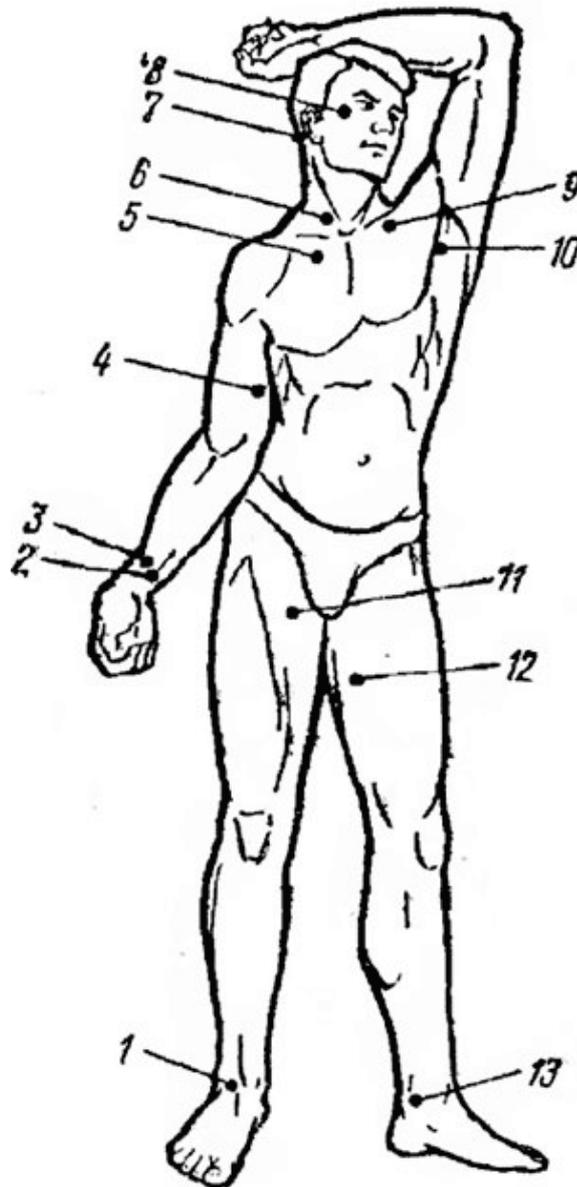

Рис. 5. Точки на тілі людини, в яких можливе притиснення артерій для зупинки кровотеч: 1 – тилу стопи; 2 – ліктьової; 3 – променевої; 4 – плечової; 5 – підключичної; 6 – правої сонної; 7 – потиличної; 8 – скроневої; 9 – лівої сонної; 10 – лівої пахвової; 11 – правої стегнової; 12 – лівої стегнової; 13 – задньої великогомілкової.

При значних артеріальних кровотечах на кінцівку накладають джгут або імпровізований джгут-закрутку (з гумової трубки, носової хустки, елементів одягу, але не з мотузки або шнура, які можуть ушкодити тканини). Накладаючи джгут на кінцівку, його слід розташовувати поверх прокладки (одягу, рушника,

вати) таким чином, щоб один його тур накладався поруч з іншим. Затягування джгута або закрутки проводиться до зникнення пульсу нижче місця поранення. Кінець джгута закріплюють вузлом або гачком з ланцюжком. Не щільне накладення джгута не забезпечує припинення кровотечі (кінцівка набуває синюшного відтінку), а при надмірному його затягуванні можуть ушкоджуватись м'які тканини і нерви. Джгут накладають на термін не довше ніж на 1,5-2 години, а взимку – на 1 годину. Щопівгодини його послаблюють на декілька хвилин, притискаючи пальцем артерію. Потім знову накладають, але дещо відступивши від старого місця накладення. Джгут і закрутка повинні бути помітними на постраждалому, а до одягу слід прикріпити записку з указівкою часу накладення.

В разі відсутності джгута накладають закрутку. Вона накладається також поверх одягу або на м'яку підкладку. Перед накладенням закрутки кінцівку піднімають догори. Закрутку не міцно зав'язують, у петлю вставляють дерев'яну паличку і закручують, підклавши в місці закрутки палець або бинт, щоб не защемити шкіру. Закрутку, як і джгут, накладають тільки при сильних артеріальних кровотечах на стегні, гомілці, плечі і передпліччі. Її розташовують якомога ближче до рани, вище її по току крові. Через те, що закрутка на передпліччі і гомілці не завжди є ефективною, краще накладати її на стегно і плече, але якнайближче до місця поранення. На середню частину плеча закрутку не накладають, оскільки вона може ушкодити нерв. Якщо закрутка накладена правильно, кровотеча зупиняється і шкіра кінцівки блідне.

При венозній кровотечі на руці або нозі достатнім буває перевести постраждалого у лежачий стан, підняти кінцівку вгору та утримувати її в такому положенні. Це веде до швидкої зупинки кровотечі.

Накладення пов'язки на рану. Після звільнення пораненої області від одягу, шкіру навколо рани обтирають спиртом, одеколоном, бензином або горілкою і змащують йодом. Невеличкі рани можна змазати йодом або спиртом по всій поверхні і накласти смужки липкого пластиру. На великі рани слід накладати пов'язки.

На рани слід накладати стерильні пов'язки. За відсутності стерильного матеріалу, можуть бути використані чиста хустка або серветка, які пропрасовані гарячою праскою. Важливим правилом є: не торкатись руками тих частин серветок, які накладаються на рану. Серветки слід повністю прикривати прошарком вати.

Перев'язку краще робити за допомогою спеціального перев'язувального пакета першої допомоги (індивідуальний пакет). Він складається зі знезаражених ватно-марлевих подушечок (пов'язок) і бинта, які знаходяться в пергаментному папері, у прогумованому чохлі і матерчатій оболонці. Ватно-

марлеві подушечки просочуються антисептичною речовиною (фурацилін) або антибіотиками (синтоміцин), це є важливим для попередження розвитку інфекції.

Розкриваючи матерчатую оболонку і чохол, виймають булавку і, розгорнувши пергаментний папір, дістають подушечки таким чином, щоб не торкатися руками поверхні, яка накладається на рану. Подушечки надійно закріплюють на рані обертами марлевого бинта. Кінець бинта закріплюють булавкою, яка знаходиться під прогумованою оболонкою.

Для попередження розвитку правця, при всіх пораненнях необхідно якнайшвидше ввести протиправцеву сироватку та анатоксин. Для попередження важких гнійних ускладнень і газової гангрені, усі рани у найкоротший термін після поранення підлягають первинній хірургічній обробці.

Травми голови.

Струс і стискування головного мозку. Спостерігаються при забитті голови, падінні. Несвідомий стан після удару головою при падінні може бути викликаний крововиливом, що здавлює головний мозок, або порушенням діяльності останнього – струсом мозку.

Ознаки. Струс головного мозку характеризується втратою свідомості в момент ушкодження хоча б на короткий термін, наступною блювотою, запамороченням, головними болями. Прийшовши у свідомість, постраждалий не пам'ятає як відбувся нещасний випадок, а іноді – й попередні події. Дуже важко встановити струс мозку в постраждалого у стані сп'яніння. Тривала втрата свідомості або повторні знепритомнення вказують на настання більш важкого стану, а саме – на забиття головного мозку і стискування його крововиливом.

Перша допомога. Постраждалого слід розташувати у максимально спокійному і зручному лежачому положенні на спині з дещо піднятою головою і верхньою частиною тулуба. На голову слід покласти міхур із льодом або холодний компрес. Необхідно терміново викликати швидку медичну допомогу або обережно, без струсів і поштовхів, доставити потерпілого у лежачому положенні в лікарню. В разі настання блювоти, голову постраждалого повертають набік і утримують її в такому положенні, видаляючи хусткою блювотні маси з рота і глотки.

Поранення голови. При забитті голови можуть бути ушкоджені м'які тканини покривів черепа (призводять до великої кровотечі), кістки черепа, оболонки головного мозку і мозкової тканини. Ці ушкодження можуть викликати не лише зовнішню кровотечу, але й більш небезпечне –

внутрішньочерепне пошкодження, яке здавлює головний мозок і може призвести до дуже важких ускладнень або навіть до загибелі постраждалого.

Ознаки. Будь-які рани голови можуть призвести до більш складних ушкоджень. Якщо поранення супроводжувалося втратою свідомості, головними болями, блювотою, уповільненням або прискоренням пульсу, судорогами, то можна припустити черепно-мозкове ушкодження. Проникаюче поранення черепа підтверджує витікання через рану світлої рідини і наявність у рані уламків кісток черепа.

Перша допомога. Слід постригти волосся навколо рани та змазати шкіру йодною настоякою. Торкатись тканин головного мозку у відкритій рані не можна. На рану слід накласти пов'язку.

Переломи кісток черепа. Для переломів склепіння черепа характерною є поява припухлості у місці ушкодження, при переломах основи черепа нерідко з'являються крововиливи в області очей і повік, витікання зі слухових проходів або носа світлої мозкової рідини. Про відкритий перелом свідчить рана на склепінні черепа.

Переломи черепа зазвичай супроводжуються мозковими явищами: постраждалий знаходиться у непритомному стані, шкіра синюшна, із рота і носа може виділятися кров або піниста рідина, нерідко з'являється блювота.

Перша допомога. Усіх постраждалих з ушкодженнями черепа відправляють у лежачому положенні у лікарню. Обережно накладають пов'язку на рану, можна прикласти до рани міхур або поліетиленовий пакет із льодом або снігом.

Травми грудної клітки.

Переломи ребер. При травмі грудної клітки нерідко виникають переломи одного або кількох ребер. Перелом ребра характеризується неможливістю зробити глибокий вдих внаслідок сильного болю. Множинні переломи можуть спричинити дихальну недостатність.

Перша допомога. Постраждалого краще транспортувати у лежачому положенні на носилках із піднятою головою і тулубом. Це дозволить уникнути посилення крововиливу в грудну порожнину. Для зменшення больових відчуттів, грудну клітку можна дещо стягнути рушником. При множинних переломах необхідними є заходи щодо попередження шоку.

Поранення органів грудної порожнини. В разі поранень грудної клітки, особливо колотих і вогнепальних, а також при переломах ребер, небезпечним є ушкодження плеври і легень. Такі поранення можуть супроводжуватися кровохарканням і кровотечею в плевральну порожнину. При ушкодженнях грудної клітки далеко не завжди можна роздягнути постраждалого, тому про можливі ушкодження (поранення, забиті місця, переломи ребер, ушкодження

легені уламками ребра тощо) можна судити по характеру дихання, посиленню больових відчуттів під час вдиху, посинінню губ і відкашлюванню крові. Особливо небезпечним при пораненні грудної клітки є потрапляння повітря у плевральну порожнину через відкриту рану під час вдиху і видиху (відкритий пневмоторакс).

Ознаки. З'являється синюшність і крововиливи у верхній половини тулуба, настають розлади дихання. Крововилив у плевру дає картину недокрів'я внаслідок втрати крові (блідість, частий пульс, слабкість, запаморочення, непритомний стан). При відкритому пневмотораксі рана «дихає», тобто повітря із шумом входить і виходить через рану. Чути звуки присмоктування повітря в момент вдиху, під час кашлю розприскується кров. Пневмоторакс часто супроводжується шоком і викликає важкі розлади дихання – задишку і ядуху.

Перша допомога. У разі виникнення легеневої кровотечі постраждалого краще транспортувати у напівсидячому положенні. При пораненні грудей, особливо при відкритому пневмотораксі, необхідно негайно прикрити рану пов'язкою. Шкіру навколо рани змащують вазеліном, рану накривають розірваною гумовою рукавичкою або гумовою прокладкою від індивідуального пакета (це необхідно для припинення надходження повітря в плевральну порожнину), закривають поверх марлею і накладають ватну пов'язку.

Ушкодження органів черевної порожнини. Травми печінки і селезінки можуть супроводжуватися внутрішньою кровотечею і давати картину гострої крововтрати. При пошкодженні шлунка, кишечника і сечового міхура розвивається важке захворювання – запалення очеревини, яке небезпечно для життя.

Ознаки. Виникають болі, потерпілий знаходиться у неспокійному стані, з'являється спрага, запаморочення, слабкість, може втрачатись свідомість, Ушкодження органів черевної порожнини нерідко супроводжуються нудотою і блювотою, сонливістю, блідістю шкіри, почастишанням пульсу і дихання, можливою є поява шоку. При ушкодженні нирок з'являються болі в попереку і кров у сечі.

Перша допомога. При підозрі на ушкодження органів черевної порожнини постраждалому не можна дозволяти пити. Приймати ліки, особливо знеболюючі препарати не потрібно (це ускладнює лікарям встановлення правильного діагнозу). Під час транспортування в лікарню постраждалий повинен лежати на спині, слід забезпечити йому нерухомість.

При пораненні органів черевної порожнини необхідно накласти пов'язку на рану після змазування шкіри навколо неї йодною настоянкою. Вправляти органи, що випали через рану (сальник, кишки) не можна, необхідно лише обкласти і прикрити їх перев'язувальним матеріалом.

Переломи

Порушення цілісності кісток називається переломом. Якщо шкіра залишається не ушкодженою, перелом вважається закритим. Порушення цілісності шкіри призводить до утворення раневої поверхні (відкритий перелом).

Ознаки перелому. З'являється різкий біль в момент ушкодження, неможливість користуватися кінцівкою, зміна її форми, ненормальна рухливість у місці травми. Усі нез'ясовані ушкодження кісток прийнято вважати переломами і застосовувати відповідні заходи допомоги.

Перша допомога. Слід зменшити рухливість відламків у місці перелому, при транспортуванні застосовувати шинну пов'язку. Добре накладена шинна пов'язка попереджає розвиток шоку та інші ускладнення.

Обов'язкова частина шинної пов'язки – це тверда довгаста пластина (шина). Для різних частин тіла застосовують готові шини: дощечки з фанери, дротяні сітки та інші матеріали. У випадку відсутності готових шин, шинну пов'язку можна зробити самостійно, використовуючи різноманітні підручні матеріали, які можуть бути знайдені на місці події. У разі повної відсутності підручних матеріалів, травмовану ногу прибинтовують до здорової, а травмовану руку – до тулуба. Для попередження здавлювання травмованої ділянки шиною, на кісткові виступи кладуть м'які підкладки (вату чи фрагменти одягу).

Важливим завданням першої допомоги при відкритих переломах є захист рани від подальшого інфекційного забруднення шляхом накладення пов'язки. Накладаючи шину, слід дотримуватись обов'язкового правила: забезпечити нерухомість не менш ніж двох суглобів вище і нижче перелому.

Переломи ключиць. Необережне падіння на витягнуту руку або на плече нерідко супроводжується перелом ключиці.

Ознаки. Руки рукою викликають біль, утворюється болючий набряк в області ключиці, під шкірою нерідко прощупуються гострі краї відламків кістки, плече і уся рука опущені, ключиця вкорочена.

Перша допомога. Слід накласти з хустки або косинки пов'язку (перев'яз). Руку при цьому згинають у лікті, а під пахвову ділянку кладуть грудку вати. Транспортування постраждалого здійснюється у положенні сидячи.

Переломи плечової кістки. Найчастіше трапляються при падінні на руку.

Ознаки. Відзначається різкий біль у момент ушкодження, який посилюється при рухах рукою, з'являється скривлення плеча і припухлість в місці ушкодження.

Перша допомога. Накладаючи пов'язку, згинають руку в ліктьовому суглобі. Плече обережно витягують по довжині, уникаючи перегинів у місці ушкодження. Накладають шину по задньо-зовнішній поверхні плеча, захоплюючи плечовий, ліктьовий і зап'ястний суглоби. Шину (краще дротову або з фанери) закріплюють бинтами або хустками. Руку підвішують на косинку або прибинтовують разом із шиною до тулуба. Постраждалого можна транспортувати в положенні сидячи.

Переломи кісток передпліччя. Обережно піднявши передпліччя і зігнувши руку в ліктьовому суглобі до прямого кута та випрямивши пальці, витягають передпліччя по його осі. При цьому долоня повинна бути повернена до живота. Шину накладають, починаючи вище ліктьового суглоба і доводять її до основи пальців, прибинтовують. Постраждалий може пересуватися самостійно або його транспортують у положенні сидячи.

Переломи кісток кисті та пальців. У випадках падіння на руку, потраплення руки у рухливі частини механізмів, ударів по руці, можуть траплятися переломи кісток кисті і пальців.

Ознаки. Настає біль при стискуванні кисті в кулак, спостерігається обмеження рухів, припухлість, зміни форми кисті або пальця.

Перша допомога. При переломах кісток кисті та пальців шинну пов'язку найкраще накладати при напівзігнутому положенні пальців (з охопленням пальцями рулону бинта) з картонною або фанерною шиною на передпліччя і підвішуванні руки на косинку.

Переломи хребта. Внаслідок здавлювання хребта по осі відбувається сплюснення хребців, іноді це супроводжується стисканням спинного мозку.

Ознаки. Постраждалий не може піднятися, розпрямити спину, різко обмежена рухливість у хребті, рухи викликають біль. Можливою є втрата чутливості нижче місця перелому і порушення функції тазових органів: нетримання або затримка випорожнень і сечі. Можливий шок.

Перша допомога. Неправильне і необережне надання допомоги може призвести до зсуву в місці перелому і стискування спинного мозку. Транспортувати постраждалого у медзаклад потрібно у положенні на животі. Якщо потерпілого транспортують у положенні на спині, необхідна тверда підкладка на носилках (фанера, щит, двері), що убезпечує від згинання хребта. При ушкодженні в області ший підкладають пакунок одягу або подушку. Піднімання постраждалого з землі і перекладання його повинні проводитись кількома людьми, обережно, по команді, без усякого руху в місці перелому.

Переломи таза. При автомобільних аваріях, обвалах землі, падінні з висоти може відбутися перелом тазових кісток (лобкових, сідничних,

клубових). Ці переломи часто супроводжуються великими крововиливами й ушкодженням внутрішніх органів (розривання сечового міхура і прямої кишки).

Ознаки. При переломах таза неможливо стояти, при спробах підняти ногу виникають болі, крововиливи в паховій області і проміжності, порушення загального стану.

Перша допомога. Транспортувати постраждалого можна лише в лежачому положенні, на твердій поверхні (щит). Ноги варто зігнути в колінах і дещо розвести їх у сторони (положення «жаби»), підклавши під коліна валик із ковдри або одягу.

Переломи стегна. Переломи стегна класифікуються як важкі ушкодження, що відбуваються при падінні з висоти, на вулиці – під час ожеледиці, при автомобільних та інших аваріях.

Ознаки. В момент ушкодження виникає дуже сильний біль, неможливо підвестися на ногу або підняти її в лежачому положенні. Можливі вигини ноги в місці перелому або неправильне положення стопи (повернена назовні). Можливим є розвиток шоку.

Перша допомога. Рятувальнику слід взятись за тил стопи і п'яткової області, зігнути стопу під прямим кутом, повільно витягнути і підняти ногу постраждалого. Краще накласти дві шини: одну по внутрішній поверхні – від паху до кінця стопи, іншу по зовнішній поверхні – від пахової області до стопи. Шини закріплюють бинтами або косинками. При відсутності шин постраждалу ногу прибинтовують до здорової.

Переломи кісток гомілки і стопи. При падінні під час ожеледиці, при незграбних стрибках, падінні з висоти, автомобільних аваріях або при падінні на ногу важких предметів виникають переломи кісток гомілки і стопи.

Ознаки. Виникає біль при опорі на ногу і рухах, припухлість у місці ушкодження або синець.

Перша допомога. Транспортувати постраждалого краще в положенні лежачи після накладення шинної пов'язки, яка повинна захоплювати гомілковостопний і колінний суглоби.

Ушкодження суглобів. Ушкодження суглобів може бути у вигляді забиття, розтягіння, розривів зв'язок і суглобової сумки, крововиливів у порожнину суглоба. При більш значному ушкодженні відбувається повний зсув кісток у суглобі – суглобові кінці перестають стикатися. Таке ушкодження називають вивихом.

Розтягування зв'язок. Найчастіше спостерігається в області гомілковостопного суглоба, коли підвертається стопа і рухливість в суглобі перевищує звичайну.

Ознаки. Виникає різкий біль у момент ушкодження, який надалі може посилюватись у зв'язку зі збільшенням крововиливу. Зовнішній вигляд суглоба не змінений, іноді спостерігається набряк. Рухи в суглобі збережені, але обмежені і болючі.

Перша допомога. Потрібно надати постраждалому суглобу підняте положення, туго забинтувати його і поверх бинта покласти міхур із льодом.

Крововилив у суглоб. Частіше трапляється у колінному суглобі, може супроводжуватися порушенням цілості зв'язок суглоба або його хрящів (менісків).

Ознаки. В момент ушкодження виникає наростаючий біль, відмічається збільшення обсягу суглоба і його припухлість, характеризується різким обмеженням і болючістю рухів.

Перша допомога. Необхідно підняти кінцівку, туго забинтувати її в місці суглоба. В разі розриву меніску слід накласти шину і поверх пов'язки покласти міхур із льодом.

Вивихи. Вивихом називається стійкий зсув кісток у суглобі з частковою або повною відсутністю стикання суглобових поверхонь. Найчастіше вивихи виникають у плечовому суглобі та тазостегновому суглобах, проте можливі й у всіх інших. При одночасному розірванні або пораненні м'яких тканин, зокрема шкіри, можливим є виникнення відкритого вивиху.

Ознаки. Вивих характеризується повною неможливістю рухів у суглобі, змушеним неправильним положенням кінцівки і нездатністю змінити його внаслідок сильного болю і напруження м'язів. Форма суглоба різко змінена.

Перша допомога. Не рекомендується самостійно вправляти вивих. Слід накласти шину на пошкоджений суглоб, а при відкритому вивиху на рану треба накласти пов'язку.

Опіки. Опіки виникають внаслідок дії на тіло вогню, розжарених предметів, пари або гарячої рідини, дії електричного струму або іонізуючого випромінювання. Також трапляються опіки під дією сильних кислот і лугів, йоду, фосфору та інших хімічних речовин.

Ступінь важкості опіку залежить від глибини і площі пошкодження. Опіки до 10% поверхні тіла викликають лише місцеві зміни, більші супроводжуються важким ускладненням – опіковим шоком. Опіки більш ніж 1/3 поверхні тіла є небезпечними для життя.

Опіковий шок. Постраждалий скаржиться на сильний біль в місці ураження, спрагу. Стан потерпілого збуджений, пульс прискорений. Пізніше постраждалий стає апатичним. З'являються задишка, синюшність, нудота, пульс ще більше прискорюється, а потім сповільнюється. Зменшується, а іноді й зовсім припиняється виділення сечі, виникає згущення крові. З пошкодженої

поверхні відбувається всмоктування у кров продуктів розпаду і мікробних токсинів. У наступні дні починається нагноєння поверхні опіку.

Ознаки опіку. В залежності від місцевих змін розрізняють чотири ступені опіків: I ступінь – на місці опіку з'являється почервоніння, набряк, який болить 2-3 доби; II ступінь – утворюються пухири. Загоєння відбувається через 5-6 днів і пізніше; III ступінь – більш глибокі ураження шкіри з утворенням струпу і довгим загоєнням; IV ступінь – змертвіння не лише шкіри, але й глибше розташованих тканин, іноді їх обвуглення. Опіки обличчя можуть супроводжуватися опіками очей та верхніх дихальних шляхів.

Перша допомога. Передусім необхідно швидко припинити дію високої температури на тіло потерпілого. При горінні одягу потрібно загасити полум'я, накинувши ковдру та щільно притуливши її до тіла. Тліючий на тілі одяг слід облити водою. У разі опіку гарячою рідиною, слід швидко зняти одяг. При опіках великої площі одяг краще не знімати, а розрізати. Допомога повинна бути дуже обережною, щоб не посилити страждання потерпілого. Не можна відривати прилиплі в області опіку частини одягу, потрібно обрізати їх навколо місця опіку і накласти на обпечену поверхню асептичну пов'язку. Не слід змащувати поверхню опіку будь-якими мазями чи оліями, оскільки це ускладнить наступну хірургічну обробку.

При хімічних опіках обпечене місце ретельно промивають водою та нейтралізують слабкими розчинами лугів (соди) – при ураженні кислотою, або слабкими розчинами кислот (оцет) – при ураженні лугами. При опіках вапном чи фосфором видаляють залишки речовини і ретельно промивають ушкоджену ділянку водою.

Необхідно дати хворому гаряче пиття, знеболити (анальгін, промедол) і негайно направити до медзакладу. При невеликих опіках I ступеню, уражену поверхню потрібно промити спиртом, одеколоном або протерти концентрованим розчином перманганату калію (розчин повинен бути темно-вишневого кольору).

Відмороження. Відмороження може статися при низьких температурах навколишнього повітря. Ушкодження тканин під дією охолодження може відбутися і при вищій температурі, особливо у сиру, вітряну погоду, вологому одязі і порушенні нормального кровообігу (тісне взуття). Відмороження частіше зазнають пальці кінцівок, ніс і вуха. Відмороженню сприяє втрата крові, послаблення здоров'я хворого, алкогольне сп'яніння.

Ознаки. При I ступені відмороження спостерігається збліднення шкіри з втратою чутливості. Після зігрівання з'являються почервоніння і синюшність шкіри з невеликим набряком, що супроводжується печінням. Усі симптоми проходять за кілька днів. При відмороженні II ступеню після зігрівання на шкірі

з'являються пухирі з кров'янистим вмістом; при III ступені відмороження розвивається змертвіння (некроз) усіх шарів шкіри. При IV ступені відмороження відбувається некроз м'яких тканин і кісток. У розвитку всіх відморожень розрізняють два періоди. Під час першого (дореактивного) періоду, тобто до зігрівання, вражені тканини бліді, нечутливі та щільні на дотик. Відбувається спазм судин, порушення кровообігу і розлад живлення тканин. З початком зігрівання (у другий, реактивний період) кровообіг уповільнюється, виникає картина запалення, з'являється набряк тканин та пухирі на шкірі. Надалі виникає закупорка кровоносних судин яка призводить до змертвіння тканин.

Перша допомога. Необхідно швидко зігріти відморожену частину, проте не можна зігрівати її біля вогнища чи гарячої печі. Не рекомендується розтирати відморожені ділянки снігом. Зігрівати краще у ванні, поступово доводячи температуру води до 37-38°, обмиваючи милом і проводячи обережний масаж в напрямку до серця. Це дозволить покращити кровообіг, уникнути закупорки судин і некрозу тканин. В разі появи пухирів масаж робити не можна. Одночасно потерпілому дають гарячий чай або каву.

Після зігрівання відмороженої ділянки її обтирають спиртом, накладають асептичну пов'язку та поверх неї – декілька шарів вати. Не слід змащувати відморожену поверхню будь-якими мазями оскільки це може ускладнити наступну хірургічну обробку.

Для надання інших заходів допомоги потерпілого слід швидко доставити у лікувальний заклад. Для попередження відмороження необхідним є поступове звикання до холоду. В холодну погоду необхідно слідкувати за тим, щоб взуття не здавлювало ноги і не пропускало воду. При роботі на холоді необхідне посилене харчування та гаряче пиття.

Замерзання. Тривала дія холоду на тіло людини призводить до зниження температури тіла, пригнічення усіх життєвих процесів і навіть до смерті (замерзання).

Ознаки. Потерпілий спочатку відчуває озноб, який потім переходить у сонливість, дрімоту і глибокий сон, послаблюються дихання і серцева діяльність, надалі виникає залякання і смерть.

Перша допомога. Необхідно помістити потерпілого у тепле приміщення і зігріти його. Закляклі руки і ноги слід розтерти спиртом чи горілкою. Якщо потерпілий може ковтати, йому дають гарячий чай або каву. За відсутності ознак життя проводять реанімацію.

Ураження електричним струмом. Ураження електричним струмом зазвичай трапляються при ураженні блискавкою, необережному поводженні з

електроприладами або контакті з електричним дротом з пошкодженим ізоляційним покриттям.

Ураження електричним струмом виникають при контакті оголеної частини тіла або вологого одягу з джерелом струму або при наближенні до нього (при струмах високої напруги).

У результаті дії струму виникають порушення серцевої діяльності та дихання, ураження нервової системи, опіки і механічні пошкодження тканин. При ураженні струмом надання першої допомоги є вирішальним для врятування життя.

Перш за все, необхідно припинити подальшу дію струму на потерпілого. Найшвидший шлях припинення дії струму – висмикнути вилку із розетки, повернути вимикач, вивернути запобіжну пробку чи вимкнути рубильник, якщо це можна зробити швидко. У випадку контакту з оголеним електричним дротом, слід відтягнути від нього потерпілого або відтягнути дріт, виконавши заходи власної безпеки. Торкатися незахищеними руками за дріт і за постраждалого, що перебуває під дією струму, ні в якому випадку не можна. Попередньо слід ізолювати себе: встати на гумовий килим, суху дошку, одягнути шкіряні чи гумові рукавиці або обгорнути руки вовняною, шовковою тканиною. Дріт можна відсунути палицею, сухою мотузкою, книгою або іншим предметом з діелектричними властивостями.

Якщо доводиться перерізати електродріт, то краще пересікти окремо кожен дріт у шнурі спеціальними кусачками з ізольованими ручками, можна також пересікти дріт сокирою з сухою дерев'яною ручкою. Постраждалому, який знаходиться під дією струму і не може випустити дріт із рук може допомогти підстрибування. Якщо уражений струмом знаходиться на висоті, слід прийняти заходи, що попередять його падіння.

Ознаки. При враженні електричним струмом розрізняють такі види пошкоджень: легкі – судомні скорочення м'язів без втрати свідомості; пошкодження середнього ступеню – з втратою свідомості; важкі – з порушенням серцевої діяльності і дихання (картина клінічної смерті). На ділянках контакту шкіряних покривів з провідником струму залишаються опіки у вигляді деревоподібних смуг, побілілих або побурілих ділянок шкіри.

Перша допомога. В разі припиненні серцевої діяльності і дихання проводять реанімацію. При збереженні свідомості потерпілому дають тепле пиття, зігрівають, накладають асептичну пов'язку, а якщо є сильні електричні опіки – направляють у лікарню. Потерпілий від струму, навіть якщо він почуває себе добре, підлягає огляду лікарем для попередження ускладнень.

Отруєння. В разі отруєння отрутохімікатами, домедичну допомогу надають негайно в польових умовах – до прибуття лікаря чи відправки

потерпілого у найближчий лікувальний заклад. Слід пам'ятати, що перші симптоми можуть зникати з настанням періоду уявного благополуччя, який змінюється набряком легень.

Якщо отруєння відбулось внаслідок вдихання парів або пилу отруйних речовин, потерпілого виносять з отруйної зони на свіже повітря, звільняють від забрудненого отрутохімікатами одягу і негайно викликають лікаря. У холодну пору року постраждалого укривають ковдрою і до ніг кладуть грілки.

Якщо отрута потрапила на шкіру (працівник не користувався спецодягом), отруту змивають струменем води або обережно знімають ватним тампоном, не розмазуючи по поверхні шкіри, та обмивають водою.

При потраплянні отрут на слизову оболонку очей, їх промивають великою кількістю води або 2% розчином питної соди.

При отруєнні через шлунково-кишковий тракт потерпілому дають випити декілька склянок теплої води. Викликають блювоту, подразнюючи задню стінку глотки. Цю процедуру повторюють 2-3 рази для повного видалення отрути зі шлунку.

Для зв'язування отрути в організмі потерпілому дають випити активоване вугілля, розведене у воді (2-3 столові ложки на склянку води), а потім – сольове проносне (20 г солі на півсклянки води).

Потерпілому, що втратив свідомість, дають понюхати нашатирний спирт на ватному тампоні. Якщо зупиняється дихання, проводять серцево-легеневу реанімацію. Перелічені заходи проводять незалежно від виду отрути.

Аптечка першої допомоги. Аптечки першої допомоги слід розміщувати у місцях скупчень людей. У кожній аптечці є обов'язковий мінімум препаратів, за допомогою яких постраждалому може бути надано долікарську допомогу. Склад аптечок може відрізнитись за додатковими препаратами, визначеними специфікою виду діяльності та території. Стан та укомплектованість аптечки необхідно періодично перевіряти, звертаючи увагу на термін зберігання ліків.

Склад аптечки першої допомоги

- Індивідуальний перев'язочний антисептичний пакет (для накладання пов'язок – 3 шт.).
- Бинти (для накладання пов'язок – 3 шт.).
- Вата (в пакетах) (для накладання пов'язок – 2 шт.).
- Пластир, стерильні серветки.
- Еластичний бинт (1-2 шт.).
- Джгут (для зупинки кровотечі – 1 шт.).
- Перекис водню (для промивання ран – з розрахунку 100 мл на 10 осіб).
- Настойка йоду (для обробки ран – 1 флакон або 10 ампул).

- Нашатирний спирт (при запамороченнях і непритомності – 1 флакон або 10 ампул).
- Розчин (2-4%) борної кислоти (для промивання очей – 1 флакон).
- Вазелін (для обробки шкіри при опіках – 1 тюбик).
- Валідол, корвалол (при серцевому болю – 1 упаковка або 1 флакон).
- Валеріанка (заспокійливий засіб — 1 флакон).
- Знеболювальні засоби (парацетомол — 1 упаковка, кетанов або кетолонг-дарниця – 3-4 ампули + 5 шприців).
- Пантенол (мазь або спрей при опіках, гнійних ранах — 1 флакон).
- Протипроносні засоби (ентерол — 4 капсули, фталазол – 1 упаковка).
- Перманганат калію (для дезинфекції ран, при отруєннях — 1 упаковка).
- Протиалергічні препарати (димедрол — 5 таблеток, супрастин — 1 упаковка; дексаметазон — 1 упаковка).
- Протизапальні препарати (ацетилсаліцилова кислота — 1 упаковка).
- Медичний спирт (для дезинфекції ран — 100 мл.).
- Активоване вугілля (при отруєнні – 60-80 таблеток).
- Пінцет, ножиці, голка, нитки.

Методичні поради

Опрацьовуючи матеріал розділу, слід з'ясувати основні правила проведення серцево-легеневої реанімації, алгоритми (протоколи) проведення СЛР. Необхідно чітко розуміти види та основні принципи надання першої допомоги, з'ясувати методику відновлення прохідності дихальних шляхів постраждалого у різних ситуаціях.

Слід навчитись здійснювати оцінку центрального і периферичного пульсу, контроль зовнішньої кровотечі, переведення постраждалого у стабільне положення. При опрацюванні матеріалу необхідно чітко зрозуміти ознаки термінальних станів, причини і ознаки зупинки дихання, тривалості реанімації та критеріїв її припинення.

Питання для самоперевірки

1. Які заходи належать до першої медичної допомоги?
2. Що таке термінальні стани?
3. Які заходи першої медичної допомоги проводяться при вогнепальному пораненні?
4. Що таке пневмоторакс, які першочергові заходи для уникнення ускладнень?
5. Які є захисні адаптації рослин до пошкоджень тваринами?
6. Як проводиться непрямий масаж серця і штучне дихання?
7. Назвіть заходи першої допомоги при відмороженнях?
8. Опишіть методику накладання джгута при артеріальній кровотечі кінцівки.

ТЕМА 4. ЗООНОЗНІ ЗАХВОРЮВАННЯ ТА ЇХ ПРОФІЛАКТИКА У МИСЛИВСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

Зоонози – інфекційні та паразитарні хвороби, що передаються від тварин до людини, а іноді і навпаки, від людини до тварин. Приблизно половина з числа інфекційних та паразитарних зоонозів тварин характеризується тим, що ними в природних умовах заражається і людина. За даними ВООЗ, таких зоонозів налічується більше 150, і число їх продовжує постійно зростати.

Зооантропонози – (від зоо..., антропо ... і грец. *zōnos* — хвороба) – група інфекційних і інвазивних хвороб, які є спільними для тварин і людини. До зооантропонозів відноситься близько 100 захворювань різної етіології (сибірська виразка, сеп, бруцельоз, туберкульоз, сказ, ящур, кліщовий енцефаліт, актиномікоз лептоспіроз, Ку-лихоманка, тріпаносомоз, ехінококоз, діфіллоботріоз та ін.). Джерелом збудників зооантропонозів є перш за все дикі та свійські тварини.

Шляхи передачі інфекції:

- **Контактно-побутовий** – захворювання передається безпосередньо або через предмети, що оточують хворого.
- **Повітряно-крапельний** – інфекція передається через крапельки слини, що потрапляють у повітря при розмові, чиханні, кашлі. Так можуть передаватися туберкульоз, грип, коклюш, дифтерія, кір тощо.
- Передача інфекції **через воду**, в яку потрапляють мікроби з виділеннями хворих (холера, черевний тиф, дизентерія та ін.).
- Через заражені харчові **продукти**.
- Через **укуси** кровосисних членистоногих (наприклад, малярія).
- Через **грунт**: наприклад, кишкові захворювання, правець.

Класифікація зоонозних захворювань. Збудники хвороб, що передаються від тварин до людини, поділяються на 4 групи: бактерії, віруси, паразити (найпростіші, гельмінти) і мікроскопічні гриби (міцети).

Тваринні паразити, які можуть викликати хвороби, що передаються від тварин до людини, належать в основному до трьох типів:

- **Найпростіші**, що обумовлюють хвороби, називають протозоонозами;
- **Гельмінти**, що викликають гельмінтози;
- **Членистоногі**, які викликають деякі хвороби шкіри або служать переносниками збудників інфекцій

Класифікація інфекційних захворювань

Під інфекційною хворобою тварин розуміють проникнення патогенного

збудника в організм тварини, розмноження його в клітинах або рідині організму і реакцію останнього на збудника. Одна лише присутність збудника в організмі без відповідної реакції з його сторони ще не складає інфекції. Існує велика кількість класифікацій інфекційних захворювань (табл. 2). Найбільш широко використовується класифікація інфекційних захворювань Л.В. Громашевського:

- *кишкові* (холера , дизентерія , сальмонельоз , ешеріхіоз);
- *дихальних шляхів* (грип, аденовірусна інфекція, кашлюк, кір, вітряна віспа);
- *«кров'яні»* (малярія, ВІЛ-інфекція);
- *зовнішніх покривів* (сибірська виразка , правець);
- *з різними механізмами передачі* (ентеровірусна інфекція).

Таблиця 2

Групи зоонозних захворювань в залежності від природи збудників

Вірусні	грип, парагрип, кір, вірусні гепатити, ВІЛ-інфекція, цитомегаловірусна інфекція, вірусний менінгіт, сказ, ящур, хвороба Ауескі, псевдочума птахів, хвороба укусу кішки, коров'яча віспа, хвороба Армстронга, вірусний енцефаліт
Бактеріальні	чума, холера, дизентерія, сальмонельоз, стрептококова та стафілококова інфекції, менінгококовий менінгіт, орнітоз і пситтакоз, ендемічний тиф, ку-лихоманка, туберкульоз , бруцельоз, сальмонельоз , сибірська виразка, рожа свиней
Протозойні	амебіаз, критоспоридіоз, ізоспоріаз, токсоплазмоз, малярія, бабезіоз, балантидіаз, бластоцистоз
Грибкові інфекції або мікози	Трихофітія (дерматофітія, дерматомікоз, дерматофітоз, стригучий лишай), мікроспорія, гістоплазмоз, аспергільоз, споротрихоз (бластомікоз), кокцидіоідомікоз, криптококоз, кандидамікоз, епідермофітія, кандидоз, мукормікоз, хромомікоз
Пріонні	хвороба Крейтцфельда-Якоба, куру, фатальне сімейне безсоння

Зоонози за способом передачі поділяються на:

Ортозоонози – передаються безпосередньо від хворої тварини до людини або при контактуванні з ними, або при споживанні продуктів тваринного походження (м'яса, молока, яєць і т. д.). Приклади: бактеріози (туберкульоз , бруцельоз, сальмонельоз , сибірська виразка, рожа свиней і т. д.) і вірози (сказ ,

ку-лихоманка, ящур та ін.)

Циклозоозни – є здебільшого паразитозами, які відмінні тим, що збудник хвороби має певний цикл розвитку з включенням проміжного господаря, яким може бути людина або тварина. Приклади: ехінококоз, трихінельоз, гіменолепідоз, тінїдоз. Циклозоозни поділяються на облігатні та факультативні для людини. У разі облігатних циклозоозів людина включається в природний цикл розвитку, як це відбувається, наприклад, при теніозах, коли доросла форма озброєного і неозброєного цїп'яка паразитує тільки в кишечнику людини, а споживання свинини і яловичини є способом зараження людини. При факультативних циклозоозах людина не включена в природний цикл розвитку.

Роль тварин у формуванні резервуарів зоонозних інфекцій.

Резервуар збудників інфекції, небезпечних для людини, зазвичай включає безліч видів, у тому числі членистоногих (кліщі, комарі, москіти, мухи, блохи, воші і т. п.). Наприклад, роль резервуара збудника чуми людини виконують 372 види, бруцельозу – 57 видів і т. д.

Так, від *жуїних парнокопитних* (оленячі, зубри, ВРХ) людині можуть передаватися туберкульоз, сибірська виразка, бруцельоз, лептоспіроз, сальмонельоз, колібактеріоз, пастерельоз, ерсініоз, вібріоз, лістеріоз, туляремія, Ку-лихоманка, ящур, токсоплазмоз, бабезіоз, цистицеркоз та ін. Більшість перерахованих хвороб передається головним чином при споживанні сирого молока і продуктів забою хворих тварин, в інших випадках при безпосередньому контакті з хворою твариною або через кліщів.

Від *диких і свійських свиней* людині передаються бруцельоз, лептоспіроз, лістеріоз, сальмонельоз, пастерельоз, бешиха, трихінельоз, цистицеркоз, хвороба Ауескі та різноманітні

Велика кількість захворювань *собак і котів* може передаватись людині. Собака може виступати джерелом збудників 42 хвороб, що передаються людині, в тому числі 4 вірозів, 2 рикетсіозів, 8 бактеріозів, 6 мікозів і близько 22 хвороб, що викликаються вірусами. З них найбільше значення мають сказ, марсельська гарячка, ку-лихоманка, лептоспіроз, туберкульоз, бруцельоз, лейшманіоз, токсоплазмоз та ехінококоз.

Від котів людині можуть передаватись сказ, інокуляційний доброякісний лімфоретікульоз, ендемічний висипний тиф, туляремія, сальмонельоз, содоку, лишай кішок, токсоплазмоз тощо.

Більшість (65%) зоонозів поширено по всій земній кулі, решта (35%) – на обмеженій території, особливо в країнах Африки, Азії та Південної Америки.

За сучасними епідеміологічними даними, найпоширенішими є сальмонельози, оскільки їх збудники є космополітичними, мають високу

резистентність до факторів імунітету людини, тварин і впливу навколишнього середовища.

Відмінною рисою багатьох зоонозів є існування в природі резервуара збудника інфекції. Патогенний збудник живе всередині населеного певними видами рослин і тварин біоценозу або екосистеми, в межах яких між збудниками і господарями встановлюються особливі екологічні відносини, що забезпечують постійну циркуляцію збудника в природі, утворюючи так званий природний осередок.

Таблиця 3

Основні зоонозні захворювання органів людини

Органи-мішені	Основні захворювання органів людини
Очі	демодекоз, міази, онхоцеркоз, телязіоз, цистицеркоз
Головний мозок	альвеококоз, міази (рідко), цистицеркоз, ехінококоз, токсоплазмоз
Шлунково-кишковий тракт	анкілостомоз, аскаридоз, кишкові міази, лінгватулідози, метагонімоз, скарабіаз, стронгілоїдоз, трихінельоз, тріхостронгілоїдоз, трихоцефальоз, ентеробіоз
Шкіра	зернова короста, Larva migrans, щурячий кліщовий дерматит, міази, педикульоз, пулікоз, саркопсілез, тромбідіаз, фтиріаз, хеміптероз, короста.
Кровоносні судини	філяріатози, шистосомоз
Легені	акаріаз легеневий, аскаридоз, метастронгілез, парагонімоз, стронгілоїдоз, томінксоз, ехінококоз.
Сечовий міхур, статеві органи	урінарний міаз, альвеококоз, ехінококоз
Молочні залози	альвеококоз, ехінококоз
Печінка	альвеококоз, клонорхоз, опісторхоз, фасціольоз, ехінококоз.
Серце	диروفіляріоз, ехінококоз
Рот, носова порожнина, вуха	міази

У природних вогнищах збудник існує постійно. Проникнення людини і домашніх тварин в такі зони для будівництва зрошувальних мереж, гребель, каналів, ставків та штучних водойм або дослідження нових районів призводять до того, що людина і тварини включаються в циркуляції паразитів.

Велика кількість хвороб собак і котів може передаватись людині. Собака може виступати джерелом збудників 42 хвороб, що передаються людині, в тому числі 4 вірозів, 2 рикетсіозів, 8 бактеріозів, 6 мікозів і близько 22 хвороб, що

викликаються вірусами.

З них найбільше значення мають сказ, марсельська гарячка, ку-лихоманка, лептоспіроз, туберкульоз, бруцельоз, лейшманіоз, токсоплазмоз та ехінококоз.

Від котів людині можуть передаватись сказ, інокуляційний доброякісний лімфоретікульоз, ендемічний висипний тиф, туляремія, сальмонельоз, содоку, лишай кішок, токсоплазмоз тощо.

Методичні поради

Опрацьовуючи матеріал розділу, слід з'ясувати основні шляхи поширення зоонозних захворювань та їх небезпечність. Мисливствознавець повинен розуміти популяції яких видів мисливських тварин можуть виступати джерелом небезпечних інфекцій та уміти контролювати їх поширення у мисливських угіддях. Необхідно ґрунтовно розглянути також аспекти епідемічного значення лісових ссавців і птахів. Слід розглянути основні положення законодавчих актів ветеринарного профілю щодо контролю за поширенням зоонозних інфекцій, міжнародних угод та конвенцій, механізми їх дії. Необхідно ознайомитись зі спеціальними санітарними заходами щодо покращення умов існування та оздоровлення представників мисливської фауни.

Питання для самоперевірки

1. Які захворювання можуть передаватись людині від жуйних ратичних тварин?
2. Які існують шляхи передачі збудників інфекційних захворювань?
3. Які небезпечні захворювання можуть передаватись людині від собак і котів?
4. Які Ви знаєте вірусні, бактеріальні, грибкові, протозойні та пріонні зоонозні захворювання?
5. Назвіть основні зоонозні захворювання органів людини.
6. Назвіть основні шляхи покращення санітарно-епідеміологічної ситуації у мисливських угіддях.

III. РЕЙТИНГОВЕ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ З „ТЕХНІКИ ЄГЕРСЬКОЇ БЕЗПЕКИ”

У робочому навчальному плані дисципліни передбачено у другому-третьому навчальному семестрі ОКР «Магістр» : лекцій – 12 год, лабораторних занять – 10 год, що в сумі становить – 22 години (0,6 кредиту ECTS). Після вивчення дисципліни проводиться екзамен.

Розрахунковий рейтинг дисципліни становить 100 балів за семестр. Рейтинг з навчальної роботи та з атестації визначаємо за рекомендованими співвідношеннями: $R_{np}=0,70 \cdot 100=70$ балів; $R_{at}=0,30 \cdot 100=30$ балів

Навчальний матеріал дисципліни ділиться на два змістових модулі: „Правила техніки безпеки при користуванні зброєю та проведенні полювань” та „Правила першої медичної допомоги, виживання та поведіння у екстремальних ситуаціях”. Контроль засвоєння кожного з модулів здійснюється під час аудиторних занять та самостійної роботи студентів (контрольний тест, модульні тести). Рейтинг з навчальної роботи (70 балів) складається з суми рейтингових оцінок контрольного тестування (20 балів), двох проміжних (по 10 балів) і двох модульних тестів (по 15 балів). Модулі включають питання лекційного матеріалу, положення практичних занять і самостійної роботи.

Мінімальна рейтингова оцінка з контрольного тестування: $\min R^{(кт)}=0.60 \cdot 20$ балів = 12 балів, модульних тестів $R^{(мт)}=0.60 \cdot 10$ балів = 6 балів, колоквиума $R^{(кл)}=0.60 \cdot 10$ балів = 6. Мінімальна рейтингова оцінка з виконання практичного завдання $\min R^{(пз)}=0.60 \cdot 20$ балів = 12 балів. Реальний рейтинг з навчальної роботи визначається сумою реальних рейтингових оцінок, отриманих студентом за період вивчення дисципліни, з урахуванням рейтингів $R_{др}$ та $R_{штр}$.

Для допуску до екзамену студенту необхідно набрати з навчальної роботи не менше 60 % балів від рейтингу з навчальної роботи ($R_{np}=0,60 \cdot 70$ балів 42 бали). Максимальна рейтингова оцінка з атестації складає 30 балів. Підсумкова оцінка вираховується згідно „Положення про модульно-рейтингову систему навчання ...” (табл. 4).

Таблиця 4

Співвідношення кількості балів і рейтингових оцінок

Оцінка національна	Оцінка ECTS	Визначення ECTS	Рейтинг з дисципліни, бали
Відмінно	A	відмінно	90-100
Добре	B	дуже добре	82-89
	C	добре	74-81
Задовільно	D	задовільно	64-73
	E	достатньо	60-63
Незадовільно	FX	незадовільно	35-59
	F		0-34

IV. РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Державний контроль у галузі мисливського господарства.
2. Громадський контроль за полюванням.
3. Правила техніки безпеки при проведенні рейдів з охорони мисливських угідь.
4. Права працівників, уповноважених здійснювати контроль у галузі мисливського господарства, їх правовий та соціальний захист.
5. Перевірка документів на право полювання.
6. Проведення огляду транспортних засобів.
7. Проведення огляду речей, знарядь полювання, добутої продукції.
8. Основи самозахисту при затриманні порушників полювання.
9. Складення протоколу про порушення правил полювання, опису вилученого майна.
10. Використання зброї та спеціальних засобів з метою запобігання чи припинення порушень правил полювання.
11. Мисливська етика.
12. Інструктаж мисливського колективу при проведенні колективного полювання.
13. Правила безпеки при полюванні на воді.
14. Правила безпеки при полюванні в лісовій місцевості.
15. Зберігання та догляд за вогнепальною зброєю.
16. Правила поведінки зі зброєю на полюванні, в автомобілі, човні тощо.
17. Правила безпеки при переслідуванні пораненого звіра.
18. Правила безпеки при знаходженні на лінії стрілків, у засідці, у групі нагоничів.
19. Одяг, взуття та спорядження егеря.
20. Первинна виробнича документація.

- 21.Орієнтування на місцевості за допомогою картографічного матеріалу, GPS-навігатора, компаса, розташування сонця і зірок та інших природних ознак.
- 22.Візуальне визначення висоти дерева, ширини річки тощо.
- 23.Визначення погоди за природними ознаками.
- 24.Спорудження намету, облаштування навісу.
- 25.Розпалення вогнища та протипожежна безпека. Типи вогнищ.
- 26.Основні правила виживання та поведження в екстремальних природних ситуаціях.
- 27.Правила безпеки під час заметілі, в густому тумані, під час грози.
- 28.Правила безпеки при переправі через ріку, подоланні болота, на кризі.
- 29.Надання першої медичної допомоги при обмороженні. Ознаки замерзання.
- 30.Надання першої медичної допомоги при опіках та ураженні блискавкою.
- 31.Допомога при порізах та вогнепальних пораненнях.
- 32.Перша допомога при вивихах та переломах та розтягненні зв'язок.
- 33.Порятунок потопаючого.
- 34.Штучне дихання та непрямий масаж серця.
- 35.Ознаки отруєння. Отруйні гриби, ягоди, рослини.
- 36.Перша допомога при укусах отруйних тварин.
- 37.Зоонозні захворювання та їх профілактика у мисливських господарствах.
- 38.** Склад єгерської аптечки.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Богуцький В. В. Провадження у справах про адміністративні правопорушення / В. В. Богуцький, В. В. Мартиновський. – Харків: ФОП Вапнярчук, 2009. – 168 с.
2. Борьба с браконьерством. Пособие для общественных инспекторов по охране природы / [сост. Борейко В. Е.]. – К.: Киевский эколого-культурный центр, 2004. – 59 с.
3. Винокурова Л. Е. Основи охорони праці / Л. Е. Винокурова, М. В. Васильчук, М. В. Гаман. – К.: Вікторія, 2001. – 191 с.
4. Відповідальність за адміністративні правопорушення / [упорядники: Е. Ф. Демський, О. С. Демський]. – К.: Юрінком інтер, 2009. – 416 с.
5. Данилюк С. А. Расследование дел о незаконной охоте. Учебное пособие / С. А. Данилюк, В. Н. Суханов, С. П. Щерба. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1990. – 64 с.
6. Жидецький В. Ц. Основи охорони праці / В. Ц. Жидецький, В. С. Джигирей, О. В. Мельников. – Львів: Афіша, 1999. – 348 с.
7. Закон України „Про мисливське господарство та полювання” // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №18. – С. 132.
8. Зуев В. Л. Необходимая оборона и крайняя необходимость. Вопросы квалификации и судебно-следственной практики. Пособие / В. Л. Зуев. – М.: Изд-во «Кросна-Лекс», 1996. – 96 с.
9. Інструкція з оформлення органами Державного комітету лісового господарства України матеріалів про адміністративні правопорушення, затверджена Наказом Державного комітету лісового та мисливського господарства від 31.08.2010 року № 262 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0863-10>.
10. Інструкція з оформлення органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища України матеріалів про адміністративні правопорушення від 05.07.2004 р. № 264 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0934-04>.
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення: наук. – практ. коментар / Р. А. Калюжний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін. – К.: Правова єдність, 2008. – 781 с.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. // Голос України. – 2012. – 19 травня. – №№ 90-91.
13. Культура общения и психология взаимоотношений сотрудников ОВД с гражданами. – К., 1980. – 68 с.

14. Методическое пособие по борьбе с браконьерством / [под ред. В. Е. Борейка]. – Киев, 1987. – 30 с.
15. Мисливського господарське законодавство України. Посібник. / [В. Д. Бондаренко, А. М. Дейнека, В. Р. Бурмас та ін.]. – Львів: Сполом, 2005. – 336 с.
16. Науково-практичний коментар Лісового кодексу України / [Г. І. Балюк, А. П. Гетьман, Т. Г. Ковальчук та ін.; за ред. Г. І. Балюк]. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 368 с.
17. Новиков Д. Ю. Методическое пособие по организации проведения оперативно-розыскных мероприятий, выявлению и расследованию преступлений в лесной отрасли / Д. Ю. Новиков / Всемирный фонд дикой природы (WWF России). – М., 2008. – 84 с.
18. Олейник А. Н. Основы конфликтологии. Психологические средства деятельности сотрудников органов внутренних дел в ситуации конфликтов / А. Н. Олейник. – М., 1992. – 124 с.
19. Основи медичних знань та долікарської допомоги: підручник для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації / [Я. І. Федонюк, В. С. Грушко, О. М. Довгань та ін.]. – Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2012. – 728 с.
20. Пиндюр И. И. Организация и методика расследования незаконной охоты. Учебное пособие / И. И. Пиндюр. – Караганда: Карагандинская высшая школа МВД СССР, 1985. – 80 с.
21. Скобло Ю. С. Безпека життєдіяльності / Ю. С. Скобло, Л. М. Тіщенко, В. Г. Цапко. — Вінниця: Нова книга, 2000. — 368 с.
22. Сторчоус О. Адміністративна відповідальність за лісопорушення: практика застосування державною лісовою охороною України / О. Сторчоус. – К.: ТОВ «Версо-04», 2010. – 350 с.
23. Сторчоус О. Пам'ятка працівнику державної лісової охорони щодо документального оформлення дій лісопорушників: правові, тактичні, психологічні аспекти та поради / О. Сторчоус. – К.: ТОВ «Версо-04», 2010. – 32 с.
24. Тарас А. Е. Боевая машина. Руководство по самозащите / А. Е. Тарас. – Минск.: Харвест; М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. – 592 с.
25. Угаров А. В. Охотничье снаряжение / А. В. Угаров. – М.: Вече, 2007. – 320 с.
- 26.** Хорошак Н. В. Адміністративні стягнення за законодавством України: Монографія / Н. В. Хорошак. – К.: Інститут держави і права ім. В. К.орецького НАН України, 2004. – 172 с.

ЗМІСТ

I. Пояснювальна записка.....	3
Загальні методичні вказівки.....	4
II. Зміст навчального курсу.....	5
Тема 1. Правила техніки безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю та при проведенні полювань.....	5
1.1. Техніка безпеки при зберіганні та поводженні з вогнепальною зброєю.....	5
1.2. Техніка безпеки при проведенні полювання.....	10
Тема 2. Правила техніки безпеки при проведенні рейдів з охорони мисливських угідь. Законодавчі основи проведення рейдів та затримання порушників полювання.....	14
2.1. Техніка безпеки при спілкуванні з порушниками мисливського законодавства.....	14
2.2. Техніка безпеки при виявленні та документальному оформленні фактів незаконного полювання.....	17
2.3. Техніка безпеки при проведенні рейдів з охорони угідь та затриманні порушників.....	19
2.4. Запобігання конфліктам з порушниками. Дії в екстремальних ситуаціях, застосування сили, спеціальних засобів, зброї. Поняття необхідної оборони.....	21
Тема 3. Надання першої медичної допомоги при нещасних випадках на полюванні.....	27
Тема 4. Зоонозні захворювання та їх профілактика у мисливських господарствах.....	52
III. Рейтингове оцінювання знань з «Техніки єгерської безпеки».....	57
IV. Рекомендований перелік питань для самостійної роботи.....	58
Рекомендована література.....	60

Навчальне видання

Тищенко Володимир Миколайович

Большаков Вадим Натанович

ТЕХНІКА ЄГЕРСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Курс лекцій, методичні вказівки та контрольні завдання для студентів заочної форми навчання вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації ОКР «Магістр» за спеціальністю 8.09010301 – «Лісове господарство»

В авторській редакції

Підписано до друку 20.11.12 р.
Формат 60x90 1/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Наклад 300 прим. Ум. друк. арк. 2,6. Обл.-вид.арк. 3,8.
Друк «ЦП «КОМПРИНТ»»
Свідотство ДК № 3131 від 04.08.2011 р.
м. Київ, вул. Предславинська, 28
тел. 528-05-42